БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИИЛЕРИ, КАТЫЖЫҢАР!

ШЫН

ВКП(б) ТЫВА ОБКОМУНУҢ, КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕДИНИҢ БОЛГАШ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ ОРГАНЫ

1925 чылда үндезилетингеН

1952 апрель 27 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 83 (2513)

ӨРТӨӨ 20 КОП.

Эр, херээжен колхозчулар, МТС-терниң, совхозтарның эр, херээжен ажылчыннары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери! Часкы тарылганы болгаш көдээ ажыл-агыйның өскедаа ажылдарын үлегерлиг чорудаал! Колхозтарның болгаш совхозтарның бүгү тарылга шолунге бедик дужуттуг өстурүп үндүрээл!

(1952 чылдың Май 1-ге ВКП(б) ТК-ның кыйгырыгларындан).

ЧЕР-ЧЕРНИҢ СОВЕТТЕРИНИҢ ЧУГУЛА СОРУЛГАЗЫ

Ажылчы чоннарның материалдыг чаагай амыдыралын болгаш культурлуг деннелин бедидер дугайында совет чазак болгаш большевик партия хүн-бүрүде сагыш салып турар. Чурттакчы чоннуң өзүп турар бүгү негелделерин хандырар дугайында партия болгаш чазактың онза сагыш салыышкыны социалистиг тургузуушкуннуң бүгү планнарында сиңниккен. Ажылчы чоннарның хөй санныг негелделерин бүрүнү-биле хандырар төлээде, чуртталганың чаа тудугларынга, хоорайларның болгаш ажылчын суурларның чаагайжыдылгазынга совет күрүне чыл бүрүде дыка хөй акша хөреңгини үндүрүп турар.

Хоорайларны болгаш ажылчын суурларны чаагайжыдар талазы-биле сөөлгү ийи чылдарның дургузунда бистиң области чамдык ажылдарны чоруткан, ындыг болза-даа, олар ам-даа чаагайжываан болгаш чурттакчы чоннуң негелделерин ыракта чедир хандырбайн турар.

Ажылчы чоннар депутаттарының районнар болгаш хоорайлар Советтериниң күүскомнары чуртталга фондузун камнаарынче болгаш ону чогуур корум-чурумнуг ажаарынче киҥээнгейин четпес салып турар.

Ажылчы чоннар депутаттарының Барыын-Хемчик болгаш Чаа-Хөл район Советтериниң күүскомнары, Шагаан-Арыг болгаш Чадаана хоорай Советтери ол районнарның төптеринде болгаш хоорайларда-даа корум-чурум чокка кылып турар түдуглар-биле эптежип олурарлар, кажан ында үүгле чаңгыс азы ийи кудумчуларны план ёзугаар тудуп кылып турда, өске кудумчуларда бажыңнарны кандыг-даа план, чурум чыскаал чок тудуп турар, оларның аразында машина эрттер черлер, тротуарлар чок, кудумчуларның аттары, быжыңнарның дугаарлары чок болгаш чаагайжыдылганың өскедаа бөдүүн чурумнарын безин сагывайн турар.

Хоорайларны болгаш ажылчын суурларны каастаары-биле база ажылчы чоннар дыштанып кадыын быжыглаары-биле ыяш тарылгазы ногаанчыдылга ажылын кылбайн турар. Хоорайлар, районнар Советтериниң күүскомнары, албан организация болгаш бүдүрүлге черлериниң удуртукчулары боттарының девискээрин болгаш чуртталга кварталдарын ногаанчыдарының херээн удуртпайн турар. Сүт-Хөл, Чаа-Хөл, Барыын-Хемчик болгаш өске-даа чамдык районнарның төптеринге эрткен чылын чаңгыс-даа ыяш тарываан чорукту бо ажылды үнелеп көрбээни-биле тайылбырлап болур. Ол үнелеп көрбес чоруктуң түңелинде элээн хөй хоорайларда болгаш район төптеринде тараан ыяш чок болуп турар. Чижээ, Тес-Хем район төвү Самагалдайда тараан үүгле 80 ыяш бар, а Өвүр район төвү Хандагайтыда 10 ыяш бар. Тараан ыяштарның ындыг эвээш чоруу болза, чер-чер Советтериниң багай ажылын болгаш чуртталга кварталдарын ногаанчыдарының, тараан ыяштарны камгалап өстүрериниң чугулазының дугайында чурттакчы чоннуң ортузунга тайылбыр ажылын чорутпаанын тодаргай херечилеп турар.

Чамдык хоорайларда болгаш район төптеринде кудумчуларны, хөй-ниитиниң өске-даа черлерин ногаанчыдар талазы-биле ажылдарны чорудуп, аңаа дыка хөй акша хөреңгини чарыгдап, хамаатыларның күжүн үндүрүп турар, ындыг болза-даа тараан ыяштарны кажаалавас, ону сугларып ажаавас, оон түңнелинде тараан ыяштарның хөй кезии өлүп турар.

Колхоз суурларын база-ла багай ногаанчыдып турар. Сөөлгү ийи чылдарның дургузунда области колхозчуларга дыка хөй бажыңнарны туткан, ындыг болза-даа, оларның чанынга ыяш тарылгазын калбартпайн турар.

Ажылчы чоннар депутаттарының районнар болгаш хоорайлар Советтериниң күүскомнары чурттакчы чоннарны болгаш хөй-ниитини чаагайжыдылга талазы-биле ажылга четпес киириштирип турар, чурттакчылыг чер бүрүзүн чаагайжыдарының херээнге чурттакчы чон бодуу сонуургалдыг болур кылдыр болгаш ону хөй-ниитиниң чугула ужур-дузалыг хемчеглери кылдыр тургуспайн турар.

Боттарының хериминиң иштин, кудумчузун, девискээрин арыг-силиг тургузар, бажыңының кудумчуже талазын чаагайжыдар дугайында албан организация черлериниң, ведомстволарның удуртукчуларындан негээр эргелерин районнар болгаш хоорайлар Советтериниң күүскомнары ажыглавайн турар.

Чаагайжыдылганың айтырыгларын эң чугулага көрбүшаан, Совет чазак бистиң аныяк облазывыска улуг дузаны көргүзүп, хоорайларның болгаш районнар төптериниң чаагайжыдылгазынга дыка хөй акша хөреңгини үндүрүп берип турар. Ынчап турбуже чаагайжыдылгага 1951 чылда үндүрүп берген хөреңгиниң үүгле 77 хуузу ажыглатынган. Чаңгыс Кызыл хоорайга безин 264 муң рубльди ажыглаваан, акша хөреңгини Туранга, Шагаан-Арыга болгаш Чадаанага багай ажыглаан. Акша хөреңгини четче ажыглаваан чорук болза, чурттакчы чонга таарымчалыг байдалды тургузар, боттарының хоорайын, район төвүн болгаш ажылчын суурун чаагайжыдар дугайында чамдык районнар болгаш хоорайлар Советтериниң сагыш салбайн турарын база катап херечилеп турар-дыр.

Районнар болгаш хоорайлар Советтериниң күүскомнары, шагдаа болгаш санитар инспекциязының органнары чурттакчылыг черлериниң арыг-шевери дээш демиселди чорутпайн турар, кудумчуларның, херимчер иштиниң болгаш өске-даа черлериниң арыг-шеверин хайгааравайн турар.

Чурттакчылыг черлериниң чаагайжыдылгазын эн-не чугулага көрбүшаан, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң күүскому болгаш ВКП(б) обкому хоорай болгаш район төвү бүрүзүнге 1952 чылда чаагайжыдылга ажылының планын чоокта чаа бадылаан.

Кудумчуларны, шөлдерни ногаанчыдар, херимнер тудар, тротуарлар кылыр, чуртталга фондуларын болгаш оларның кудумчуже талаларын чурумчудар талазы-биле улуг ажылдар ол планда көрдүнген. Бо чылын 82 муң ыяштарны, оон иштинден 35 муң ыяшты Кызыл хоорайга тарыыры, 26 километр херимтудары, 100 хире квадрат метр тротуарлар кылыры, 800 ажыг бажыңнарны крышалаары болгаш хөй бажыңнарның кудумчуже талаларын чурумчудуп чаагайжыдары планда көрдүнген. Бир дугаар ээлчегде эмнелгелер, школалар, уруглар-ның албан черлериниң, магазиннерниң, столоваяларның болгаш өске-даа хөй-ниити черлериниң девискээрлери ногаанчытынган болгаш чаагайжытынган турар ужурлуг. Оларның даштын штукатурлаан кудумчуже талаларын, крышаларын будаан, херимин туткан болгаш өске-даа ажылдарны кылган турар ужурлуг.

Хоорай ажыл-агыйын моон соңгаар хөгжүдери болгаш хоорайларны, ажылчын суурларны чаагайжыдары чер-чер Советтериниң үүгле кызыы херээ болур эвес. Чаагайжыдылганың херээнге ажылчыннар, албан-хаакчыттар, өг-бүле ээлери, албан черлериниң удуртукчулары, чер-чер Советтериниң депутаттары болгаш совет актив киржир ужурлуг.

Районнар Советтериниң ам кол сорулгазы болза, хоорайлар болгаш суурлар чаагайжыдылгазының планың долдур болгаш ажыр күүседиринче бүгү күштерни болгаш хөреңгини мобилизастаары болур. Чаагайжыдылга талазы-биле ажылды эки чорудары дээш социалистиг чарышты калбартып, аңаа хоорайларда болгаш районнар төптеринде чурттап турар бүгү хамаатыларны калбаа-биле киириштирери болур.

Чер-чер Советтериниң депутаттары, доктаамал комиссиялары болгаш кудумчу комитеттери социалистиг чарышты баштаар болгаш чурттакчылыг черлерни чаагайжыдарының ужур-дузазын чурттакчы чонга калбаа-биле тайылбырлаар ужурлуг.

Беш айларның планын күүседткен

ОРСК. Чкалов областың Орскиниң мурнакчы бүдүрүлгелериниң коллективтери май мурнунуң ээлчээнге туржуп, бүдүрүлгениң чаа-чаа чедиишкиннерин чедип ап турар.

Электри монтаж кылыгларының заводунуң ажылдакчылары беш айларның планын күүседткен. Продукцияның бот-өртээн 24 хуу чиигеткен.

Машина тудуунуң заводунуң коллективи ийи дугаар чартык чылдың үлүүнүң агрегаттарының чыылдазын эгелээн.

(СЭТА).

ОБЛКҮҮСКОМДА БОЛГАШ ВКП(б) ОБКОМУНДА

1952 чылда хоорайларның болгаш районнар төптериниң чаагайжыдылгазының талазы-биле хемчеглер дугайында

1952 чылда областың хоорайларының болгаш районнар төптериниң чаагайжыдылгазының талазы-биле хемчеглер дугайын область Совединиң күүсекчи комитеди болгаш ВКП(б) обкомунуң бюрозу чугаалашкаш, бо талазы-биле ажылдың четпес чоруп турарын демдеглээн. Чурттакчылыг черлериниң чаагайжыдылгазын болгаш оларның шын планнаашкынын чедир үнелевейн турарының түңнелинде Кызыл хоорай, районнар төптери болгаш ажылчын суурлар мырыңай чаагайжытынмаан.

Чер-черниң Советтериниң күүскомнары, архитектура талазы-биле область килдизи, база көдээ болгаш колхоз тудуушкунунуң эргелели тудугларны план чокка, корум-чурум чокка тудар чоруктарны болдуруп турар. Чадаана, Шагаан-Арыг хоорайларда, Чаа-Хөл, Бай-Хаак болгаш өске-даа чамдык район төптеринде бичии бажыңчыгаштарны, карын-даа чер бажыннарны тудуп, тудуушкунну тус черниң моон ынайгы хөгжүлдезин барымдаалавайн чорудуп турар. Ол чорук хоорайларны болгаш суурларны шыны-биле планнаарының чурумун үреп, тудугларны өскээр көжүреринге күрүненің чарыгдалын көвүдедир чорукка чедирип турар. Хоорайларда чуртталга фондузун камгалаар болгаш чуртталга бажыңнарының талазы-биле ажыл-агыйны экижидер дугайында чазактың айтыышкынын облкомхоз, хоорай Соведи болгаш райкүүскомнар күүсетпейн турар, оон ужурунда дыка хөй бажыңнар үрелип, ажыглалдан үнүп турар. Кызыл, Туран, Шагаан-Арыг хоорайларда болгаш Сүт-Хөл болгаш өске-даа районнар төптеринде хөй бажыңнар, кажаа-херимнер сандаргай байдалда турып турар болгаш хөй бажыңнар крыша, херим кажаа чок болуп турар. Чуртталга бажыңнарлыг хөй албан, бүдүрүлге черлери боттарынга хамааржып турар черлерин, кудумчуларын сайзырадып чаагайжыдар болгаш корум-чурумнуг болдурар талазы-биле чогуур хемчеглер албайн турар.

Тес-Хем, Барыын-Хемчик, Терек-Хөл районнарның күүскомнары, партия райкомнары болгаш облкомхоз чурттакчылыг черлерни ногаанчыдар талазы-биле мырыңай ажыл чорутпайн турар. Ол районнарның болгаш өске-даа районнарның төптеринде болгаш суурларында тарытынган ыяштар, өске-даа ногаанчыдар үнүштер чок.

Областың хоорайларында болгаш суурларында санитар байдалы багай байдалда туруп турар. Сүг хандырылгазының кудуктары санитария гигиенаның чогуур чурумнарынга таарышпайн турар, чамдык район төптеринде (Кызыл-Мажалыкта, Бай-Хаакта) кудуктар мырыңай чедишпейн турар. Күрүненің облсан-инспекциязы (эш Черкашин) болгаш милиция органнары (эш Артас) хоорайларның болгаш суурларның арыг-шевери дээш демиселди четпес чорудуп турар.

Район, хоорай Советтериниң күүскомнары, ВКП(б)-ниң райкомнары болгаш хооркому хоорайларның болгаш суурларның чаагайжыдылгазының талазы-биле ажылдарже хөй-ниитини, чурттакчы чонну кошкак киириштирип турар.

Область Совединиң күүскомунуң болгаш ВКП(б) обкомунуң бюрозунуң **доктаатканы** болза:

1952 чылда областың хоорайларының болгаш суурларының чаагайжыдылгазының планын балылаан. Ол планда көрдүнген кол үүлдер болза:

Кызылга: май 1-ге чедир № 1 чуртталга бажының тударын, 1,5 га черге питомниктер тарып олуртурун доозар, май 15-ке чедир бир километр черге суггарылганың суг дамчыдылгазын кылыр, июль 1-ге чедир № 2 чуртталга бажының, чаңгыс хевирлиг чуртталга бажыңнарын, 8 сандайлыг парикмахерскаяны доозар, август 1-ге чедир 4,5 муң дөрбелчин метр хемчээлдиг орукту асфальтылаар, сентябрь 1-ге чедир чуртталга бажыңны тударын, гостиницаның чылыдар үүлүн кылырын доозар, октябрь 1-ге чедир 5 километр черге электри четкизин кылып доозар.

Туранга: электри станциязын чаартырын август 1-ге чедир, чунар бажын тударын июнь 1-ге чедир доозар.

Чадаанага: парикмахерскаяны тударын болгаш чунар бажыңны септээрин май 1-де доозар.

Шагаан-Арыгга: гостиница тударын май 1-де, электри станциязын септээрин август 1-де доозар.

Хоорайларга болгаш районнар төптеринге 82,5 муң ыяштарны тарып олуртур, 62,1 дөрбелчин метр газоннарны тургузар, 10.620 погон метр херимчигештерни тударын, 798 бажыңнарны крышалаарын болгаш өске-даа үүлдерни кылырын айыткан.

Район, хоорай Советтериниң күүскомнарынга, ВКП(б) райкомнарынга, хооркомунга даасканы: кылыр ажылдарга хөй-ниити болгаш чонну киириштирер, 1952 чылдың июнь 1-ге чедир чер-черниң Советтериниң эргезинде турар чуртталга бажыңнарын чурумчударын хандырар болгаш октябрь 1-ге чедир чуртталга бажыңнарының эргежок чугула капитал септелгезин чорудар. Албан черлери болгаш хүү бажыңнарлыг кижилер боттарының бажыңнарын, херимнер-кажааларының иштин, хамааржып турар тротуарларын чаагайжыдып чурумчудар болгаш арыг-силиг тургузарын хандырар.

Хоорайларны, районнар төптерин ногаанчыдарынче онза киҥээнгейин салырын район, хоорай Советтериниң күүскомнарынга, облкомхозка дааскан. Бо талазы-биле кылыр үүлдер:

а) хөй-ниити хереглээри-биле садтар, парктар, сквелрер болгаш бульварлар тургузарынче эгелеп кирер. 1952 чылда кылыр үүлдерни эн бетики хемчээл-биле доктаатканы: 1 муң чедир кижилиг суурларга 0,5 га черге ыяштар тарып олуртур, 1—3 муң кижилиг суурларга—1 га черге, 3—5 муң кижилиг хоорайларга 2 гадан эвээш эвес черге, Кызыл хоорайга 3,0 га ыяштар тарып олуртур;

б) чоннун тарып олуртур материалдар тып алырынга дузаламчы көргүзер;

в) питомниктер тарып олуртурунче эгелеп кирер. 1952 чылда районнар төптеринге 0,2 гадан эвээш эвес черге, районнар эргелелинде хоорайларга 0,5 га черге, Кызылга 3 га черге тарып олуртур;

г) 1953 чылдан эгелээш садтар, парктар, сквелрер, бульварлар тургузарын үүгле бир-ийи чылдарда баш удур белеткээн черлерге хөрзүнү болбаазырадып, кажаалан, төлевилелин чогаадып тургаш чорудар;

д) 1952 чылда хамаарылгалыг албан черлериниң киржилгези-биле бир дугаар ээлчегде эмнелгелер, школалар, бичии уруглар ажаап тургузар албан черлериниң, столоваяларның, магазиннерниң, база чер-черниң партия, совет органнарының, оларның килдистериниң турар черлерин ногаанчыдып, чаагайжыдар;

е) 1952 чылда улуг бажыңнарлыг албан, бүдүрүлге черлериниң бажыңнарының даштын штукатурлаарын, фасадтарын будуурун, крышаларын септеп будуурун, ногаанчыдарын, херимнээрин болгаш өске үүлдерни кылырын ол албан, бүдүрүлге черлериниң удуртукчуларынга, партия организацияларының секретарьларынга дааскан.

Чурттакчылыг черлериниң санитар байдалын болгаш тарып олурткан ыяштарның камгалалын шыңгыызы-биле контрольдаарын милицияның область эргелелиниң начальниги эш Артастан болгаш күрүненің облсанинспектизи эш Черкашинден негээн.

Чурттакчылыг черлерни ногаанчыдар талазы-биле практиктиг дузаламчыны чер-черниң Советтеринге көргүзерин ыяш ажыл-агыйының эргелелинге (эш Воронсовка) болгаш райсоветтериниң күүскомнарының көдээ ажыл-агый килдистеринге дааскан.

1952—1953 чылдарда областың хоорайларының болгаш район төптериниң планнаашкынын болгаш тудугларын төлевилелдер-биле хандырарын архитектура херээниң килдизинге (эш Харламовка), көдээ болгаш колхоз тудуушкунунуң херээниң эргелелинге (эш Смирновка) дааскан.

Районнар төптерин тудуп тургузарының чурумунуң дугайында чогуур саавырлар-биле райкүүскомнарны хандырар. Хоорайларга болгаш район төптеринге тудуглар талазы-биле чурумнарны сагып турарын харыылаарын райкүүскомнар даргаларынга, көдээ болгаш колхоз тудуушкунунуң херээниң эргелелиниң начальниги эш Смирновка, архитектура херээниң килдизиниң начальниги эш Харламовка хүлээткен.

Чаагайжыдылга талазы-биле Кызыл хоорайга моон адаанда ажылдарны бо чылын чорударын Кызылдың хооркүүскомунга (эш Кузнецовка) дааскан:

а) август 1-ге чедир Ленин кудумчузунуң тротуарын асфальтылаар;

б) июль 1-ге чедир Ленин болгаш Кочетов кудумчуларының машина чоруур кезээн болгаш тротуарын, база аңаа хамаарышкан доора эртиглерни септээр, чүк машиналарының өтүр чоруур черин Кочетов кудумчузундан ажылчын кудумчузунче шилчидер;

в) август 1-ге чедир 158 бажыңнарны кырын шывар;

г) 70 муң ыяштарны болгаш чадан үнүштерни тарып олуртур, оон иштинде сквелрерге, бульварларга 35 муң ыяштарны олуртур болгаш хоорайның планы ёзугаар кудумчуларга одуруглар олуртуушкуну чорудар.

д) хоорайга тарымал ыяштарны камгалаары-биле кол тарымалдарлыг черлерге суггарылгага хереглээр суг дамчыдылгазын болгаш 8,4 километрден эвээш эвес тес-кажааларны май 15-ке чедир кылыр;

е) май 1-ге чедир кудумчуларны, шөлдерни, кажаа-херимнер иштин бүрүнү-биле аштааш, моон ынай хоорайны үргүлүү арыг-шевер тургузар;

ж) хооркүүскомга хамааржып турар чуртталга бажыңнарының септелгезиниң доктаатынган планын октябрь 1-ге чедир күүседир болгаш албан черлериниң, хүү кижилериниң чуртталга бажыңнарының чогуур септелгезин хандырар;

з) 47 кижи харугда кирер чунар бажыңны, 5 километр черге электри четкизин, гостиницаның чылыдар үүлүн сентябрь 1-ге чедир ажыглалга киирер. Июнь 1-ге чедир 8 сандайларлыг чаа парикмахерскаяны тудар.

1952 чылдың июль 1-ге чедир культураның болгаш дыштанылганың паркының аллейин болгаш кылаштаар оруктарын чурумчудуп, чаагайжыдар болгаш парктың девискээринге немелде ыяштар тарыыр болгаш ында ыяштарны камгалаар талазы-биле хемчеглерни алыр.

Кызыл хооркүүскомунуң чагыын ёзугаар хуузунда тудуг кылып турарларга садары-биле 1952 чылдың июль 1-ге чедир 5000 погон метр штахеттиг херимнерни, крыша кылыр 300 кубометр чуга манзыларны белеткеп кылырын чурт үлетпүрүнүң килдизинге (эш Екимовка) хүлээткен.

1952 чылдың фондузундан 500 кубометр тудуг ыяжын, 300 муң кезек туйбуну, 80 тонна чугайны хуу чурттакчыларга садыглар дамчыштыр садары-биле облпотребсоюзка дускайлап бээрин облпланга (эш Томилинге) дааскан. 1952 чылдың майдан эгелеп чонга тудуг материалдарын садар чорукту организастаарын облпотребсоюзка (эш Кошкаровка) хүлээткен.

Облкомхозка (эш Гушинге) хүлээткени:

а) хоорайның болгаш суурларның чаагайжыдылгазын хүн-бүрү тодаргай удуртур, чаагайжыдылга талазы-биле ажылды ай санында түнеп, коммунал албан черлериниң мурнакчыларының эки методтарын хоорайларның коммунал килдистериниң ажылының практиказынга байыдып нептередир;

б) чаагайжыдылганың чаңгыс аай элементилериниң альбомнары-биле бүгү хоорайларны, район төптерин болгаш суурларны дүрген хандырар;

в) чаагайжыдылганың болгаш капитал тудуушкуннуң планын күүседиринге хереглээр чогуур фондулуг материалдар-биле, дерилгелер-биле чер-черниң Советтерин хандырар;

г) бажыңнар тудар черлерни айтып бээриниң саавырлары-биле райкүүскомнарны 1952 чылдың май 1-ге чедир хандырар.

Кызыл хоорайның болгаш район төптериниң чаагайжыдылгазының күүселдезин шуут контрольдаарын, албан, бүдүрүлге черлериниң коллективтериниң болгаш бүгү ажылчы чоннарның ортузунга массалыг-политиктиг ажылды калбартырын, чаагайжыдылга талазы-биле ажылдарга хоорайларның болгаш район төптериниң чонун идепкейлии-биле киириштирерин, хоорайларны болгаш суурларны чаагайжыдар талазы-биле ажылды эки чорудары дээш социалистиг чарышты калбартырын ВКП(б) хооркомунга болгаш райкомнарынга, облпрофчөвүлелге, партия эге организацияларынга хүлээткен. Бо чугула ажылга идепкейлиг киржиринче хөй-ниитини, чер-черниң Советтериниң депутаттарын, партия, ажыл-агый, профэвилел активин хандыдар.

Аныяктарның болгаш школачыларның ортузунга тайылбыр массалыг ажылды калбартырын, хоорайларның, район төптериниң болгаш школалар чанының чаагайжыдылгазынга оларны калбаа-биле идепкейлиг киириштирерин ВЛКСМ обкомунга хүлээткен. Тарымал ыяштарны камгалаарының эргежок чугулазынче онза киҥээнгей салыр.

Чаагайжыдылга талазы-биле ажылды эки чорудары дээш Тыва автономнуг областың хоорайларының болгаш суурларының социалистиг чарыжының негелделерин облкүүском болгаш ВКП(б) обкому бадылаан.

Хоорайларның болгаш суурларның чаагайжыдылгазының талазы-биле айтырыгларны парлалгага, радио-биле үргүлчү чырыдарын область болгаш район солуннарынга, радиокомитединге хүлээткен.

Хову ажылының темпизин баштайгы хүннерден эгелеп бедидер

Организастыг эгелээн

КӨК-ТЕЙ. (Телефон-биле). Кызылдың көдээ районнуң Көк-Тейде «Совет Тыва» колхоз часкы хову ажылдарын эгелей берген. Ол колхозта бир болгаш ийи дугаар хову бригадалары ажылдап турар. Чедипаш деп черде 2 дугаар хову бригадазы эрткен чылын аңдарган черлериниң шыгын базырар илииртээшкин ажылын апрельдиң 21-де эгелээш 24-ке чедир 160 га черни илииртээн. Ында ажылдап турар тракторист эш Сат Доржу часкы хову ажылынче киреринің мурнунда-ла хүн нормазын 150 хуу күүседир мен деп хүлээлге алгаш ол сөзүн ээлеп, ам нормазын үргүлчү 200 хуу күүседип турар. Сат Доржу бодунуң тракторун социалистиг камгалалга хүлээп алган болгаш тракторнуң техниктиг байдалы кончуг эки.

Ол ышкаш колхозтуң Теректигде бир дугаар хову бригадазы илииртээшкинче апрельдиң 23-тен эгелеп кирипкен. Ам ында 60 га чер илииртетинген. Ол бригадада 2 трактор ажылдап турар болгаш тракторист эш К. Милер ажыл нормазын бир дугаар хүннерден эгелеп 150 хуу күүседип турар.

Күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүү

БАЙ-ХААК. (Телефон-биле). «Элегес» совхозтуң ажылчыннары, механизаторлары часкы хову ажылынче кирипкен. Эрткен күзүн аңдарган черлериниң шыгын базырарынга 6 тракторлар ажылдап турар. Эш Тонкошкуровтуң бригадазы сөөлгү каш хонук дургузунда 600 гектар черниң шыгын базырып илииртээн. Оон бригадазынга трактористер Кускашев, Цетрик, Старцов олар күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн көргүзүп ажыл нормаларын үргүлчү 110—120 хуу күүседип турарлар.

Совхозтуң хову турлааңда агитаторлар механизаторлар болгаш тараажылар ортузунда беседа кылып, солуп номчулгазын чорудуп турар.

„Кызыл тук“ колхозта

Улуг-Хем районнуң Шагаан-Арыг сумуда «Кызыл тук» колхозтуң тарылга шөлүнде бир трактор, 10 аңдазыннарлыг 24 аттар ажылдап турар. Хову турлааңда хана солуну болгаш агитхуудус үүнүп эгелээн.

Часкы тарылганы 8—10 ажыл хүннеринде доозар дугайында колхозчулар хүлээлге алган.

МАРКСИСЧИ-ЛЕНИНЧИ ФИЛОСОФИЯНЫ ӨӨРЕНИП ТУРАРЛАРГА ДУЗАЛАМЧЫ

Материалисчи диалектика—боттуг чүүлдү билириниң карачаңгыс эртемниг методу

(Төнчүзү. Эгези № 82 «Шын» солунда)

III.

Билириниң болгаш практиктиг ажыл-чорудулганың эртемниг карачаңгыс философиязы, эртемниг карачаңгыс мировоззрениези болгаш шын методу болза, диалектиктиг материализм болур. Философчу бодалдың бүгү төөгүзү дээрге, чүгле материализмниң идеализмге удур демисели эвес, харын диалектиканың метафизикага удур демисели болур Ёзулуг эртемниг диалектиканы тургускаш, чүгле марксизм метафизиканы бүрүн ажып тиилеп, метафизиканың кордал чогун туюлунга чедир сойгалап илереткен болгаш бон эртемни хостаан.

Диалектика биле метафизиканың удурланышкаа дээрге-ле эртем-биле карангы бүдүүлүк чоруктун удурланышкаан, пролетаржы болгаш бүржуазтыг мировоззрениениң удурланышкаан көргүзүп турары ол. Философияның партийжи чоруунуң марксисчи-ленинчи принцивиниң ханы шынныын ол чорук бадыткап турар. Философияга материализм биле идеализмниң, диалектика биле метафизиканың демиселинден марксизм депшилгениң болгаш реакцияның күштериниң демиселин, ангыларның демиселин көрүп турар.

Метафизиканың гносеологтуг, тодаргайлааргa, теория-билиишкинниг дазылдары болза, чүгле билириниң төөгүлүг хөгжүлдезиниң чамдык үелериниң онзагай чүүлдеринде эвес, харын боданыгның бодунуң онзагай чүүлдеринде болуп турар.

Метафизика дээрге, болуушкуннарның тус-тус талаларын кедергей хөөреткени, үрдүндүргени, билириниң чөрүлдешкек болгаш нарын чорудулгазының тус-тус чүүлдерин чаңгыс талалыг көрүп турары болур-дур. Чижээ, болуушкуннарның бот-боттарындан хамаарылгалыын хүлээп көрбейн тура-ла, оларның хамаарылгалыг тускайланчак чоруун метафизика бүрүн болгаш мөңге чүве деп чарлап турар, чүвелериниң хамаарылгалыг туруштуг байдалын метафизика болза, өскерилбес, сыныш дивес чүве кылдыр көрүп турар болгаш оларның хөгжүлдезин хүлээп көрбейн турар.

В. И. Ленин метафизиканың чүгле гносеологтуг дазылдарын эвес, харын база оон ангы талазы-биле дазылдарын илереткен. Билириниң чорудулгазынга «ыргак шугумнуң» кандыг-даа кестиндизи. («...бир эвес ыяштар ындында арганы көрбейн баар болза) тулаага, шажынчы үзелге (тергиндекчи ангыларның ангы талазы-биле эрге-ажыы ону быжыктырып турар) чедире бээр «дорт шугум» кылдыр хуулдуртунган турум болур» деп Ленин айтып турар («Философия тетрадьтары», арын 330).

Бойдустуң болгаш ылангыя ниитилелдиң болуушкуннарын метафизиктиг көөрү болза, ниитилелдиң оон ынайгы депшилгезинге сонуургал чок тергиндекчи мөлчүкчү ангыларның социал чүткүлдеринге кезээде дүгжүп келген. Хөгжүлдениң идеяларын ол ангылар туруп көрбээн чүве-дир деп, ынчаарга өскерилбес чоруктун болгаш доктаашкынның идеяларын—карачаңгыс өй-тавында чүве кылдыр хүлээп көрүп турарлар. Бир тээ мөлчүкчү ангылар метафизикаже кезээде чайладыр аргажок чүткүлдүг турган төлээде, империализмниң үезинде буржуазияның идеологтары эртемни өнедиин, кара-сагыш-биле нүгүлдеп турарлар. Сандарап турар капитализмни, америк болгаш англи империалистерниң агрессчи политиказын камгалавышаан, буржуаз философтар, социалогтар, политикчилер, барыын «социалистер» түмен-бойдус болгаш ниитилел эртемнериниң үнүп турар барымдаалар-биле түннелдерни өшбиле хажыдып, реакцылыг, метафизиктиг болгаш янзы-бүрү идеалистиг теорияларны нептередип турарлар.

Материалистиг диалектиканың күжү болгаш аштырбазы болза, өртемчейниң хөгжүлдезиниң хоойлуларын оон шын көрүнчүктелдирип турары болур-дур. Бодунуң хөгжүлдезинде ниитилел чангыс черге кажан-даа, каяа-даа үр үеде туруп көрбээн болгаш бир чададан элээн бедик чадаже көдүрүлбүшаан, бурунгаар чоруп, билиишкинни бурунгаар шимчедип турган. Чаа, депшилгелиг чүве эрги чүвени эрте-даа бол, орай-даа бол черле ажып эрттер, реакция-биле демиселге депшилгелиг күштер кезээде тиилекчи болуп үнерлер.

Бойдустуң болгаш ниитилелдиң болуушкуннарын диалектиктиг материалисчи көөрү дээрге оларны кандыг-даа доора немелделер чокка, кандыг-даа даап бодаашкыннар чокка, турган хевээрдизин көөрү олдур. Бойдустуң болуушкуннарын диалектиктиг ёзу-биле көөрүнче кижини барымдаалар болгаш болуушкуннар боттары, практика боду чедирип кээр. Материалистиг диалектиканың күжү болгаш амыдыралдыы метафизикага удур демиселге оон аштырбазының чылдагааныында.

Диалектиканың күжү болгаш аштырбазы оон ангыда үдел дизе, диалектиканы билбес чораан эртемденнер безин диалектиканың уунга ала-чаягаар туруп апканының түннелинде хамаарышкан эртеминге чедиишкиннерни чедип ап турганында болур-дур. Дээр бүдүмелдериниң бот-боттарының харылзаалыын Ньютоннуң үндезилээни, чүвелериниң болгаш шимчээшкинниң камгалатынарының хоойлузун Ломоносовтуң ажытканы, органиктиг делегейниң эволюциязының хоойлузун Дарвиниң ажытканы, элементилериниң үеүелиг системазын Менделеевтиң ажытканы болгаш эртемниң өскедаа өлүм чок ажыдыышкыннары болуушкуннарның бот-боттарындан бүгү-ниити харылзаалыының дугайында, бойдустуң хөгжүлдезиниң дугайында материалистиг диалектиканың өөредииниң шынныын бадыткап гурарлар.

Эртем бурунгаар чораан тудумна, марксисчи диалектиканың шынныы улам-на бадыткатынып турар. XX вектин эгезинде физиканың хөгжүлдезин характерлеп, диалектиктиг материализмниң чайлаш чок тиилелгезин демдеглевишаан, Ленин мынча деп бижээн: «...Түмен-бойдус эртеминиң бир адырынга түмен-бойдус шинчээчилериниң бир школазы метафизиктиг материализмден диалектиктиг материализмче дорт болгаш дораан көдүрүүп шыдавайн, реакцылыг философияже чуглуп кире берген. Ол базымны амгы физика кылып турар болгаш кылыр, ынчаарга түмен-бойдус эртеминиң карачаңгыс шын методунче болгаш карачаңгыс шын философиязынче дорт эвес, харын үнүп-кирип, медерелдиг эвес, а ала-чаягаар, бодунуң тодаргай «эчис сорулгазын» көрүп тура эвес, харын тендирбишаан, чамдыкта оон туржук дедирленип алгаш олче сыйбатынып чоокшулап олурар. Бо үеги физика төрүтүнүп турар. Ол, диалектиктиг материализмни төрүп турар» (Чогаалдар, том 14, арын 299).

IV.

Марксисчи-ленинчи философия совет ниитилелдиң үезинде онза чугула ужур-дузалыг болу берген. Революстуг эртемниң корифейлери Ленин биле Сталин марксисчи философияны генийлии-биле хөгжүткеннер. Большевиктериниң партиязы Ленин—Сталинның өөредиин удуртулга болдургаш, идеализмниң болгаш метафизиканың кандыг-даа илергейлээшкиннериниге удур, буржуаз идеологиянын кандыг-даа илергейлээшкиннериниге удур могаг чок демиселди чорудуп турар.

Марксисчи философиядан совет түмен-бойдус эртемин чарарын ораладжып, түмен-бойдус эртеми философия чокка хөгжүп болур дээр дугайында меге идеяларны нептередип турган механистерни коммунистиг партия сойгалап илереткен. Большевик партияның удуртулгазы-биле совет эртемденнер марксизмни механиктиг ревизиялаарынга шиитпирлиг согуушкунну таварыштыр-ганнар.

Ленин—Сталинның партиязы марксисчи философияны идеалистиг ёзу-биле ревизиялаар дээр ораладжыышкынны база сойгалап илереткен. Марксисчи, материалистиг диалектиканы Гегельдиң идеалистиг диалектиказы-биле дөмейлештиргеш, меньшевикчи үзелдиг идеалистер Маркстың диалектиказын Гегельдиң диалектиказы-биле солуурун ораладжып, совет эртемни социалистиг тургузуушкуннуң практиказындан хоорлурунуң оруунче, философтуг категорияларның ёзу барымдалаан хоозун ойнаашкынының оруунче чыгап турган.

Механизмге болгаш меньшевикчи үзелдиг идеализмге удур, оларның реакциялыг идеяларынга удур шиитпирлиг демиселди чорутпушаан, большевик партия материалистиг диалектиканы совет эртемче нептередир дээш идепкейлиг демисежип келген. «... Элээн философтуг барымдаалар чокка кандыг-даа түмен-бойдус эртемнери, кандыг-даа материализм буржуаз идеяларның ыйыышкынынга болгаш буржуаз мировоззрениениң катап тургустунарынга удур демиселге шыдашпайн баар. Ол демиселге шыдап үнер болгаш ону бүрүн тиилелгелиг туюлунга чедир чорудар төлээде, түмен-бойдус эртемдени кижи амгы үениң материализминиң, Маркстың материализминиң медерелдиг талалакчызы болур ужурлуг, тодаргайлаарга диалектиктиг материалист болур ужурлуг» деп В. И. Ленин чугаалаан. (Чогаалдар, том 33, арын 207).

Марксисчи философия, материалистиг диалектика түмен-бойдус эртемин болгаш ниитилел дугайында эртемнерни хөгжүдеринге, бойдусту болгаш ниитилелди чаартырынга канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыг деп Ленин биле Сталин өөредип турарлар.

«Тускай эртемниг эмчи кижи оонбиле чергелештир физика ийикпе, азы ботаника талазы-биле база тускай эртемниг болуру эргежок чугула эвес. Ынчалза-даа, эртемде, эртемниң бүгү адырларында большевиктер ыяавыла билген турза чогуур бир адыр бар—ол болза, ниитилел дугайында, ниитилелдиң хөгжүлдезиниң хоойлуларының дугайында. пролетар революциязының хөгжүлдезиниң хоойлуларының дугайында социалистиг тургузуушкуннуң хөгжүлдезиниң хоойлуларының дугайында, коммунизмниң тиилелгезиниң дугайында марксисчи-ленинчи эртем болур» (Ленинизмниң айтыыглары, тыва дылда үндүргени, арын 671).

Марксисчи философияны улам ынай хөгжүтпүшаан, бодунуң «Диалектиктиг болгаш төөгү материализмниң дугайында» чогаалынга эш Сталин диалектиктиг болгаш төөгү материализмниң эртем талазы-биле ханы тайылбырлаашкынын берген. Ол классиктиг чогаалынга эш Сталин марксисчи диалектиктиг методтуң кол-кол демдектериниң тайылбырлаашкынын берген, пролетариаттың партиязының практиктиг ажыл-чорудулгазынга марксисчи диалектиктиг методтуң улуг ужур-дузазын көргүскен.

Совет эртемденнер материалистиг диалектиканы бойдустуң болгаш ниитилелдиң болуушкуннарын шинчилээриниң бүгү-ниити методу кылдыр хереглевишаан эртемниң хөгжүлдезинге көскү чедиишкиннерни чедип алган. Бистиң эртемденнеривистиң чогаадыкчы ажыл-чорудулгазының теоректиктиг үндезини болза, марксисчи-ленинчи философия болур-дур. И. П. Павловтуң физиологтуг өөредииниң айтыыгларынга тураскааткан эртем сессиязынга кылган илеткелинге мурнакчы совет эртемниң хөгжүлдезинге марксисчи теорияның чаагай саңлдарлыын демдеглеп тура, академик К. М. Быков мынча дээн: «Маркс—Энгельс—Ленин—Сталиннын теориязы амыдыралдың практиказынга бүрүн көрүнчүктелип турар. Бистиң эртемивисти хөгжүдеринге болгаш кижиниң чогаадыкчы ажыл-чорудулгазынга бо хире таарымчалыг болгаш кайгамчыктыг улуг аргалар бистиң социалистиг күрүневисте ышкаш, кажан-даа туруп көрбээн». Диалектиктиг материализмниң принциптерин хереглээринге үндезилетингеш, мичуринчи биология чечектелген. Дириг организмниң хөгжүлдезиниң хоойлуларын, үнүштериниң чаа сорттарын болгаш дириг амытаннарның чаа уксааларын тургузарының методтарын көргүзүп турар боттарының шинчилелдеринге И. В. Мичурин биле оон салгакчызы Т. Д. Лысенко марксисчи диалектиканың принциптерин удуртулга болдурганнар. «...Диалектиктиг материализм биологтуг болуушкуннарны болгаш барымдааларны чырыдып турар күчүлуг чырыткы болуп, идеалистиг вейсманисчы биологияга шиитпирлетинмээн даап бодаашкыннар кылдыр артып каап турган чүүлдерни тайылбырлаарынга болгаш шиитпирлээринге дузалашкан»—деп Т. Лысенко бижип турар.

Материалистиг диалектиканы удуртулга болдургаш, совет биолог О. Б. Лепешинская теория талазыбиле чугула улуг ажыдыышкынны кылган. Органиктиг клетка чүгленинің клеткаларындан эвес, харын база клеткалыг эвес чүвелерден база тыптып турар деп чүвени ол көргүскен. Клетка чүгле клеткадан болдунар деп турган Вирховтуң метафизиктиг теориязы ол чугула ажыдыышкынга тиилетирген. Органиктиг материяның клеткалыг эвес байдалындан клетканы Вирхов метафизикчи ёзу-биле тускайлаан болгаш боттуг чүүлдү оон-биле хажыткан. Вирховтуң метафизиктиг теориязы эртемниң хөгжүлдезинге шаптыктап турган.

И. В. Сталинның чогаалдары-биле хөгжүтүнген болгаш байытынган марксисчи-ленинчи диалектика социализм хөгжүлдезиниң хоойлуларын ханызы-биле билип алырынга дузалап турар. Диалектиканың хоойлулары социализмниң байдалдарында капиталистиг ниитилелдің сыр өскээр илеретинип турар.

Ниитилелге диалектиканың хоойлуларының илереп кээрин тодаргайлавышаан, эш Сталин, чижээ, бир шынардан өске шынарже шилчиириниң хоойлузу мөлчүлге туруп турар ниитилелге бир янзы, удурланышкак ангылар болгаш мөлчүлге чок ниитилелге бир янзы илереткен турар деп айтып турар. Удурланышкак чөрүлдээлериниң хоойлуларын ёзугаар хөгжүп турар ниитилелге бир ниитилел тургузуундан өскезинче шилчиишкин чаза-тевиишкиниң аргазы-биле, ол ниитилел тургузуунуң догуннап турарының үндезинин чок кылырының аргазы-биле болуп турар.

Социализм үезинде чаза-тевиишкиннер негетинмес.

«Эрги шынардан чаа шынарже чаза-тевиишкин аргазы-биле шилчиириниң дүрүмү чүгле дылдың хөгжүлдезиниң төөгүзүнге хереглетинмес эвес, ол дүрүмнү базис ийикпе, азы надстройка янзылыг өске-да ниитилел болуушкуннарынга кезээде-ле хереглетинмес деп чүвени чаза-тевиишкиннер-биле хандыгып турар эштерге черле медеглеп чугаалаар херек. Ол дүрүм өжээннешкек ангыларга ылгатынган ниитилелге албан болур. Ынчалза-даа, өжээннешкек ангылар чок ниитилелге ол черле албан эвес» деп И. В. Сталин бижип турар (Марксизм болгаш дыл эртеминиң айтыыглары», Курполитиздат, 1951 чыл, арын 28—29).

Эш Сталинның бо айтыышкыны диалектиканың хоойлуларын төөгү талазы-биле тодаргай көөрүн, социализм үезинде оларның илереп кээриниң онза байдалын тып билирин негеп турар.

«Марксизм болгаш дыл эртеминин айтыыглары» деп генийлиг чогаалынга И. В. Сталин марксисчи диалектиктиг методтуң кол-кол дүрүмнерин улам ынай хөгжүткен, бойдустуң болгаш ниитилелдиң дугайында бүгү эртемнериниң эң нарын айтыыгларын шиитпирлээринге оон канчаар-даа аажок ужур-дузалыын чаа күш-биле көргүскен.

В. МОЛОДЦОВ,
философия эртемнериниң кандидады.

Илеткелчилер бөлүүнүң ажылы

Ажылчы чоннарның ортузунга большевик партияның болгаш совет чазактың үндүрүп турар доктаал шиитпирлерин калбал-биле тайылбырлап таныштырары база эртемниң, техниканың болгаш делегей байдалының дугайында билиглерни нептередири партийжи пропаганданың база бир чугула сорулгазы болур.

ВКП(б)-ниң Сут-Хөл райкомунун илеткелчилер бөлүү ол чугула сорулганы багай эвес күүседип турар. Илеткелчилер бөлүүнүң составында партия, советтиң 16 активтери кирип турар. Эрткен 1951 чылдың июньдан бээр бо хүннерге чедир илеткелчилер бөлүүнүң кежигүннери ажылчы чоннар ортузунга 84 илеткелдерни кылган болгаш 69 лекцияларны номчаннар. Илеткелчилер бөлүүнүң кежигүннери эштер Борбай-оол, Хуна, Агбаан, Серин-оол олар боттарының хүлээлгезин ак-сеткилдиг күүседип, ажылчы чоннар ортузунга хөй лекцияларны номчуп, илеткелдерни кылып турар.

Номчуп турган лекцияларның колкол темалары болза, көдээ ажылагай дугайында, коммунизмниң улуг тудугларының, делегей байдалының дугайында болгаш капитализмниң артыышкыныч кижилериниң медерелинден арыглаарының, шажын чүдүлгеге удур лекциялар база Ленин—Сталинның чогаалдарының дугайында лекциялар болуп турар.

Оон-биле кады, илеткелчилер бөлүүнүң ажылында четпестер база бар. Чүл дээрге, 9 айлар дургузунда илеткелчилер бөлүүнүң хуралы чүгле 3 катап болган, ол бөлүктүң ажыл планы ВКП(б) райкомунуң бюрозунга бадылатынып турар болза-даа, оон күүселдезин сула контрольдап турарындан ол планнарның чамдыызы түннел чокка артып каап турар. Номчуп турар лекцияларда бойдус болгаш агробиология база медицина дугайында лекциялар чок болуп турар. Районнуң кадык камгалал килдизиниң эргелекчизи эш Бердник массаның ортузунга совет медицина дугайында лекциялар номчулгазынга киришпейн, ВКП(б) райкомунга дузалашпайн турар.

Илеткелчилер бөлүүнүң чамдык кежигүннери ажылчы чоннар ортузунга илеткелдер, лекцияларны чорударынга кончуг эвээш киржип турар. Ылангыя районнуң саң килдизиниң эргелекчизи эш Шаравин, ВЛКСМ райкомунуң секретари эш Өлчей олар барык-ла лекция номчувайн турарлар.

Илеткелчилер бөлүүнүң ажылын ВКП(б) райкому боттуг удуртпайн, контрольдап хынавайн турар. Ынчангаш оон ажылы чогуур негелдезинге чедир экижип шыдавайн турар.

Ам илеткелчилер бөлүүнүң ажылын хүн-бүрү боттуг удуртуп, контрольдап тургаш, оон ажылын бедик деннелче көдүрери чугула.

О. ЛОПСАН.

Колхозта өөредилге

Улуг-Хем районнуң «Кызыл тук» колхозта коммунистер, комсомолчулар болгаш колхозчулар политөөредилгеже хаара туттунган.

Эш И. В. Сталинның биографиязын өөренир бөлгүмде партия, советтиң 15 активтери кичээлдеп турар. Бөлгүм өөредилге эгелээнден бээр 10 ажыг катап кичээлдээн болгаш программадан ангыда эш Л. П. Бериянның «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 34 чыл оюнуң дугайында» илеткелиң база өөренип эткен. Бөлгүмнүң дыннакчылары эштер Кечил, Дандар-оол, Синилин болгаш өскелер-даа кызымаккай өөренип турарлар.

Колхозта бижик билбес болгаш биче билир чорукту узуткаарының бөлгүмү база ажылдап турар. Ында 67 колхозчулар өөренип турар. Колхозчулар Севенмаа, Серенмаа, Соня болгаш өскелер-даа бижикти өөренип алыр дээш бүгү күжүн салып турарлар. Эрткен чылдың декабрьга чедир бижик билбес турган эштер Дамдын-оол, Онмаа олар ам бижикти шаптык чокка номчуп, бижип турар апарган.

Ынчалза-даа өөредилге ажылында улуг четпестер бар болуп турар. Пропагандист чок болуп турарындан кичээлдер чамдыкта болбайн баар. Томуйлап каан пропагандист ажыл ужурунда өскээр чартыгар ужурга таварышканда оон орнунга өске пропагандист бээринче колхозта партия эге организациязы сагыш салбайн турар.

Өөредилгеже чамдык коммунистер, комсомолчулар болгаш партия совет активтери хаара туттунмаан. Комсомолдуң тускай бөлгүмүн таарыштыр тургуспаан. Мооң ужурунда чамдык комсомолчулар, чижээ, Х. Кызыл-оол, К. Кызыл-оол, Маска олар кайда-даа өөренмейн турарлар.

Колхозка агро-зоотехниканың үш чыл хуусаалыг курзун организастаан болза-даа, ол курс чүгле чаңгыс катап кичээлдээш оон соонда ажылдавайн барган. Колхозчуларны агротехниктиг билиглер-биле чепсеглээринче колхозта партия эге организациязы (секретари эш Сундуй) болгаш колхоз баштаар черн-даа кичээнгей салбаан.

ВКП(б) райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизи колхозта партия чырыдыышкынының ажылынче база эвээш кичээнгей салып турар.

С. ЧАНЗАН.

Херээженнер мурнакчы күш-ажылда

Чөөн-Хемчик районнуң Чыргакыда «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчу херээженнери колхоз будүрүлгезинде организастыг киржип турарлар.

Херээженнер организакчызы эш Борбак эрткен сонгулдалыг хуралга херээженнериниң берген саналдарын амыдырал кырынга боттандырар дээш чүткүлдүг ажылдаан. Чүл дээрге, сөөлгү үеде херээженнер ортузунда политиктиг кижизидилге ажылдары экижээн.

Бо чылдың эгезинден бээр колхозчу херээженнериниң хуралын 4 катап чыылдырган. Анаа колхозчу чаа амыдыралды улам чечектелдириниң херээнге колхозчуларның ден кезии болуп турар херээженнериниң ролюнун дугайында практиктиг сорулгаларны боттандырарын олар чугаалажып ап турганнар.

Херээженнер—колхозта улуг күш. Бо дугайын олар бодунуң колхозунун амыдыралынга херек кырында көргүзерин шиитпирлээннер. Колхозту организас, ажыл-агый талазыбиле быжыглаарынга, оон экономиказын сайзырадырынга, бүгү колхозчуларның амыдырал чурталгазын байлакшыдарынга кол чүве болза, колхоз будүрүлгезинде ажылдап турар кижи бүрүзүнүң ак-сеткилдиибиле чүткүлдүг ажылдаары болур деп чүвени олар билип турар. Ам херек кырында херээженнерден хову ажылында 80, тудугда 25, мал ажылында 15 кижи ажылдап турар.

Колхозтуң партия болгаш херээженнер организациялары колхозчу херээженнерни чүгле ажыл-агыйче эвилелдээри-биле кызыгаарлатынмайн, оларның эргежок чугула амыдыралчы негелделеринче кичээнгейни база салып келген.

Ол негелделерниң бир эң чугулазы өөредилге дугайында айтыыг болур. Херээженнерниң иштинден партия организациязының чанында политшколага 10 кижи, комсомол организациязының чанында эге политбөлгүмге 15 кижи бо өөредилге чылында доктаамал өөренип келген. Бижикти биче билир болгаш билбес чорукту узуткаарының 8 бөлгүмнеринде 125 кижи бар. Бөлгүмнер багай эвес ажылдап турар. Чүге дээрге, культармейжилерде эң шыырак билиглиг эштерни таарыштыр тургускан бис. Культармейжи эш Сержинмаанын ажылы өскелеринден онза эки болуп келген. Өөредилгелер-биле чергелештир агитас-массалыг ажылдар экижээн.

Бо чылдың часкы хову ажылының белеткелдеринге херээженнериниң киржилгези идепкейлиг болуп көзүлген. Олар ажыл-агый аттарының херекселдерин дерип септээр ажылдарга онза эки киришкеннер Ол ышкаш үрезин арыглаар, тараа шөлү, суггат бугалары аштаар ажылдарга эр улус-биле бир дөмей киришкеннер. Херээженнер колхозтун эге школазынга 1000 кубометр оттулар ыышты хап берген. Бо ажылга Момай, Хувускаал, Шончалай, Дыртык, Чүдек-уруг олар нормазын 200 хуу чедир күүседип турганнар.

Ургларлыг херээженнериниң күш-ажылга киржир аргазын хандырган бис. Чүл дээрге, колхоз төвүнде ургларлар яслизи тургустунган, ында ам 50 ажыт ургларлар бар.

Хойжу Мөргүлчү бо чылын баштай төрээн 100 баш хойлардан 105 хураганнарны, инек кадарчызы Дижитпаа 20 төрээн инектерден төрүтүнген 20 бызааларны чидириг чокка ажаап алган болгаш ам эки доруктуруп турар. Бо болза, колхоз будүрүлгезинде херээженнериниң иштинден мурнакчыларның хүрээленинин өзүп турарының демдээ-дир.

Бистиң колхозчу херээженнеривис 1952 чылда ажыл-агыйжы сорулгаларны күүседиринге боттарының күш-ажылчы салыышкынын ам-даа өстүрерлер.

К. БОРА-КӨЖЕ,
«Коммунизмче орук» колхозтун партия организациязының секретари.

Партия өөредилгези

Чөөн-Хемчик районнуң Баян-Талада «Октябрь 30 чыл ою» колхозтун эге школазының чанында «ВКП(б) төөгүзүнүң допчу курзун» өөренир бөлгүм ажылдап турар.

Бөлгүмде 9 кижи өөренип турар, оларның 7-зи башкылар.

Бөлгүм ВКП(б) төөгүзүнүң 3-кү бөлүүн өөренип дооскаш, ам дөрткү бөлүүн өөренип,—эш И. В. Сталинның «Диалектиктиг болгаш төөгү материализмниң дугайында» генийлиг ажылын өөренип турар. Оон ангыда «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 34 чыл оюнуң дугайында» эш Л. П. Бериянын илеткелин база өөренип дооскан.

Бөлгүмнүң дыннакчылары өөренип эткен материалдарны эки конспектилеп, ам үеде катаптаашкын чорудуп турар. Өөренген материалдарны шингээдип алыр талазы-биле эштер Какпаанак, Херел-оол, Машпак-оол олар эки түннелди көргүзүп турарлар.

Пропагадист эш Канчыыр-оол кичээлдерге кызымаккай белеткенип, кичээлдерни амгы үениң байдалыбиле холбаштырып турар.

М. МОНГУШ.

Комминист Дармажап

Эрзин районнуң «Сталинчы орук» көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүнү коммунист эш Дармажап ол колхозтуң организакчыларының эгелекчилериниң бирээзи. Эш Дармажап колхозка кирип тургаш, «Меп колхозка кирип алгаш колхозтуң организас, ажыл-агыйын быжыглаарынга, оон-биле коммунизм тургузуушкунунуң хөрээнге бодумнуң бүгү күжүмнү бээр мен»—деп чугаалаан. Оон бээр эрткен үениң иштинде коммунист эш Дармажап бодунуң сөзүнге ээ болуп, колхоз будүрүлгезинге мурнакчы ажылдап, колхозтуң организас, ажыл-агыйын быжыглаарынга колхозчуларның амыдыралын бай шыырак болдурарынга эвээш эвес үлүүн киирген. Ол ам колхозтуң бызанчызында ажылдап, ажыл нормазын хүн бүрүде-ле 130—165 хуу күүседип турар. Эш Дармажап бызанчыларның ус аргазынга аныяк колхозчуларны өөредип турар. Оон дузаламчызыбиле комсомолчу эш Д. Чамзы ыяш чазаарының нарын аргаларынга өөренип алган, стол сандай, рама дээш өске-даа чүүлдерни кылып турар апарган.

А. БОРБАК-ООЛ.

Колхозтар биле МТС-терниң керээлиг хүлээлгелерин шыңгыы күүседир

Партия болгаш чазактың хүн-бүрүдеги дузаламчызынга даянмышаан, бистиң областың машина-трактор станциялары Тыванның көдээ ажыл-агыйының социалистиг чаартылгазынга улуг салыышкыны киирген. Эрткен чылын МТС-тер трактор ажылдарының планнарын 115,6 хуу күүседип, хову ажылдарының механизациязын 92 хуу хандырганнар. Ам үеде МТС-тернин мурнунда улам бедик харыысалгалыг сорулгалар туруп турар. 1951 чыл-биле деңнээрге трактор ажылдарының хемчээли 42 хуу улгадыр.

Салдынган сорулгаларны чедиишкинниг шиитпирлээринге бүгү эргежок чугула үүлдер МТС-терде бар. Ам үеде машина паркы чаа техника-биле дыка долдуртунуп турар. Чижээ, тракторларның саны 22 хуу, комбайннарыы үштүң бирзинден ажыг катап өзүп турар. Кожулда чепсектерниң саны база ынчаар өзүп турар. Техника талазы-биле күчүлүг чепсегленишкин болза, чүгле хову ажылында бүгү кол ажылдарны күүседирин хандырар эвес, харын ооң-биле кады мал чемнериниң белеткелин, суггарылга бугаларының тудуун, шалбаалыг черлерни кургадырын, сиген шөлдерин болгаш одарларны экижидерин, мал кажаларын тудар болгаш фермаларда хөй күш кирер ажылдарны механизастаар талазы-биле колхозтарга дуза көргүзерин калбак фронтуга чорударын хандырар.

Механизаторларның сорулгазы болза, техниканы шын болгаш бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаарын хандырары болур.

Эрткен чылга бодааргa, бо чылын тараа культурларын хана карактай болгаш кызыы одуруглай чажарын, олуртуп тарыыр культураларны дөрбелчиннеп дөстеп олуртурун, база бүгү көдээ ажыл-агый культураларының дүжүдүн бедиделинче, мал чемнериниң курлавырларын көвүдедиринче болгаш мал ажылының продуктулуун өстүреринге угланган өске-даа чугула хемчеглерни калбаа-биле ажыглаар. Бо сорулгаларны чедиишкинниг күүседири хамыктың мурнунда машина-трактор станциялары-даа, колхозтар даа боттарының аразында хүлээлгелерин эки күүседиринден хамааржыр.

Механизаторларның хүлээлгези — трактор бүрүзүнге ээлчегле бүдүрер ажылды дыка көвүдедирин чедип алыры, машиналарның ажыл чок турар чоруун болдурбазы, куруг эргилишкин кылыр чорукту узуткаары, кывар үүлдеринң камналгазы дээш, трактор ажылдарының бот-өртээн кудуладыры дээш хүн-бүрү демисежири болур.

Шак графигин ёзугаар ажылдаары, ажыл-агый санажылгазын боттары харыылаар бригаделарны болгаш кончуг эки шынарның бригаделарын тургузары, социалистиг камгалалга тургузары-биле машиналарны чорудукчуларга хүлээдип бээри—бо бүгү болза, чаңгыс сорулгага—техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаарынга, хову ажылдарын кончуг эки шынарлыг чорударынга чагырткан турар ужурлуг.

МТС-терниң удуртукчулары суггарылганың чаа системазын ажыглаар талазы-биле ажылдарны чугаажок күүседиринче онза кичээнгейни салыр ужурлуг. Сиген кезер, ёилос салыр, электри-биле дүк кыргыыр, сиген шөлдерин болгаш одарларны экижидер, тулааларны кургадыр болгаш өске-даа ажылдар дугайында колхозтар-биле керээлиг хүлээлгелерни бүрүн күүседир дээш механизаторларның күжениишкиннерин ол ышкаш мобилизастаары эргежок чугула.

Бедик дүжүт чедип алыр, ниитиниң малының баш санын көвүдедир болгаш ооң продуктулуун бедилер төлээде, машина-трактор станцияларының директорлары болгаш колхозтарның даргалары керээлиг хүлээлгелерниң шуптузун эң шыңгыы сагып күүседир дээш харыысалганы бедиткен турары негетинип турар. Чаа-Хөл, Чөөн-Хемчик, Сүт-Хөл районнарның чамдык көдээ ажылагый артельдериниң трактор бригаделарынга сугну, кывар-чаар материалдарны өй-шаанда сөөртүп бээрин хандырбайн, машиналарның бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга шаптык болуп турганы ышкаш эрткен чылдың практиказын дагыннап болбас. Колхозтарның бригадирлери болгаш даргалары трактор бригаделарындан ажылды хүлээп алырының хуусаазын үреп турган таварылгалар база тургулаан. Ындыг хыналдакконтроль чок чоруктун түннелинде чамдык ак-сеткилдиг эвес механизаторлар чымчак аңдарылганың гектар санын сүргеш ажылдың шынарын баксырадып, дүжүттү кудуладып турган.

Адактың сөөлүнде, машина-трактор станциязының колхоз-биле керээзи хоойлу ышкаш күштүг болур болгаш ону ыяавыла күүседир дээш харыысалганы кайы-даа тала бир дөмей харыылаар деп үвени билир херек. Тракторларның ажылын үзүктел чок хандырар төлээде, колхоз болза, керээ ёзугаар трактер бригадазынга хову турлаан азы вагончикти тудуп бээр болгаш механизаторларны аъш-чем-биле хандырар хүлээлгелиг.

Колхозтар болза, сугну, кывар үүлдерни үзүктел чок сөөртүр, машиналарның быжыг камгалалын хандырар, хову ажылдарының бүгү үезинде прицепщиктерни, чогуур санныг аъттарны бригаделарга быжыглап бээр болгаш шөлдү өйшаанда белеткээр хүлээлгелиг. Колхозтың буруузу-биле техника ажылдавайн турар ужур таварышканда ол анаа турган үениң иштинде күүседир ужурлуг ажылдарның өртээн бүдүн чартык хемчээлге колхоз МТС-ке төлээр апаар.

Бир эвес трактор бригадазының күүсеткен ажылының шынары эки эвес болза, колхоз ону хүлээп албайн баар эргелиг. Холутунган ажылдың төлевирин ону кылган трактористиң күсели-биле төлеттирер. Ажылды беш хонук бүрүзүнделе акт ёзугаар хүлээп ап турарын механизаторлардан, хову ажылының бригаделарының бригадирлериндеи керээ негеп турар. Актының бир хуузун МТС-ке дужаар, өске хуузун колхоз баштаар черге артырар. Акт болгаш учёт хуудузу болза, колхоз даргазы биле МТС директору оларга ат салган соонда машина-трактор станциязының күүсеткен ажылдарының уъжун колхозтуң күүнеге натура болгаш акша төлевириниң кол документилери болур.

Машина-трактор станциялары биле колхозтар боттарының аразынга үргүлчүнүң боттуг харылзаазын тудар, МТС-терниң чөвүлелдерин үргүлчү чыыр, чарган керээлер ёзугаар планнарның күүселдезиниң чорудулгазын аңаа чугаалажыр, четпестерни узуткаар талазы-биле боттуг хемчеглерни алыр ужурлуг. МТС-терниң директорлары керээ күүселдезиниң дугайында колхозчуларның мурнунга чылда ийиден эвээш эвес илеткелди кылыр хүлээлгелиг. Ажылдап берип турар көдээ ажылагый артельдериниң баштаар черлери-биле кады машина-трактор станциязының хүлээлгези — колхозтарда күш-ажылдың организациязының кол хевири болур хову ажылының бригаделарын быжыглаарын бүгү хемчег-биле деткиири болур.

Колхозчуларның болгаш механизаторларның күш-ажылчы сырый дем-катыжыышкынын чедип алыры дээрге, часкы тарылганы эң кыска хуусаада, бедик агротехниктиг деннелге чорударын хандырары, бүгү көдээ ажыл-агый культураларының байлак дүжүдүн чедип алырынга быжыг үндезинни салыры, ниитиниң мал ажылын янзы-бүрү элбекшилдиг чемнер-биле хандырарынга чогуур байдалды тургузары болур.

МТС-тер болгаш колхозтар тараа культураларын чайын 2—3 удаа суггарарын чедип алыр ужурлуг. Ол дугайында эрги бугаларның аштал-газын саадатпайн чорудар, чаа бугаларны кылыр херек.

Чайгы чер андарылгазының планын июнь 10-дан эрттирбейн күүседир, культивацияның аргазы-биле оларның ажаалгазын эки организастаар дугайында онза сагыш салыр херек. Сиген аралаштырар тарылга ээлчештирилгезин шын шинээлип алырынга МТС-тер колхозтарга боттуг дуза көргүзер.

Көдээ ажыл-агый чылын чедиишкинниг эрттиреринге бүгү эргежок чугула үүлдер Тыванның машина-трактор станцияларында болгаш колхозтарында бар. Механизаторларның болгаш колхозчуларның сорулгазы — бедик дүжүт алырын, ниитиниң малының баш санын көвүдедир болгаш ооң продуктулуун бедиделинде хандырар дээш бүгү курлавырларны болгаш аргаларны долузу-биле ажыглаары болур.

И. ЦЕВМЕНКО.
көдээ ажыл-агыйның область эргелелиниң начальниги.

Номчукчулар конференциязы

Чоокта чаа областың партия школазының башкыларының, дыңнакчыларының номчулга конференциязы болган. Аңаа Сталинчы шаңналдың лауреады совет чогаалчы А. Кожевниковтун «Дириг суг» деп чечен чогаалынын дугайын чугаалашкан.

А. Кожевниковтун «Дириг суг» деп чогаалынын дугайында областын А. С. Пушкин аттыг библиотеказының эргелекчизи эш Черниговцева орус дылга, областың партия школазының тыва дыл башкызы эш Биче-оол тыва дылга илеткелдер кылган.

Большевик партиянын, Совет чазактың болгаш улуг башкы эш Сталинның хүн-бүрүде удуртулгазының ачызында Хакастың автономнуг облазының ажылчы чоннарының чедип алган чедиишкиннерин, совет кижилерниң чогаадыкчы, тургузукчу болгаш кызымак күш-ажылын, Хакастың келир үеде чечектелиишкинин, бойдус чаартылгазының сталинчы планын күүседири дээш хакас улустун демиселин, ылангыя Хакастың Ак-Хем районда чылгы мал заводунун, ында чер ажылының байдалын совет чогаалчы А. Кожевников бодунун «Дириг суг» деп чогаалынга эң тодаргай көргүскенин илеткелчилер чугаалаан.

Илеткел сөөлүнде школаның дыңнакчызы эш Даваа «Дириг суг» деп чогаалдың кол маадыры большевикчи удуртукчу Лутонинниң дугайында база өске-даа эштер ол чогаалдың тус-тус темаларынга чүве чугаалаан.

«Дириг суг» деп чогаалдың улуг ужур-дузалыын, ылангыя маадырлыг совет улустун чогаадыкчы күш-ажылын шын көргүскенин чүве чугаалаан эштер илереткен.

М. СЕВЕН.

Суму Советтериниң даргаларының болгаш секретарларының семинары

Ажылчы чоннар депутаттарының Чаа-Хөл район Совединиң күүскому чоокта чаа суму Советтериниң даргаларының болгаш секретарларының түр семинарын эрттирген.

Аңаа суму Советтериниң социалистиг чарыжын канчаар организастаарының, Советтерниң организас-массалыг ажылының, улус өөредилгезин, кадык камгалалын болгаш көдээ ажыл-агыйны черчёр Советтери канчаар удуртурунуң дугайында болгаш өске-даа айтырыгларны чугаалашкан.

Семинар сөөлүнде чамдык суму Советтериниң даргалары болгаш секретарлары боттарының ажылының дуржулгазын чугаалаан.

Х. КУҢГАА.

Чаа өөредилге чылынга школаларны чедиишкинниг белеткээр

Шефтээшкиннерниң эки түннели

Эрзин районнуң Сарыг-Булунда чеди чыл школазының 1952—1953 өөредилге чылында одаар ыяжын хап белеткээри-биле 4 удаа шеф ажылын организастаан. Ол шефтерге школаның директору эш Тува-хүүгө удуртканы үстүкү класстарның өөреникчилери болгаш башкылар эң идепкейлии-биле киришкеннер.

Оларның чүткүлдүг ажылының түннелинде школаның план ёзугаар белеткээр 2100 кубометр ыяжының 1600 кубометри кактынган болгаш ооң 50 хуузу школа чанында дүжүртүнген. Школаның бо организастаан шефтеринге өөреникчилер Баадыр, Фина, Доржу, Чыртай, Шура, Дүнгей, Долгармаа олар онза идепкейлиг киришкеннер.

Школаэынга одаар ыяш белеткеп алыр дээш шеф ажылынга башкылар болгаш өөрникчилер ол хире чүткүлдүг ажылдап турунда, районнуң чамдык райпо, банкы салбыры, көдээ ажыл-агый болгаш сан килдистери, комсомол райкому, РО МГБ дээн ышкаш организациялары бо чугула ажылга организас чок киржип, эки түннелди көргүспейн турарын четпес деп демдеглеве чогуур.

Школаларга шеф ажылын чүгле район төвүнге организастаар эвес, харын сумуларга, колхозтарга, школаларга база организастаарынче улуг кичээнгейни салырын партия, комсомол, профэвилел организацияларындан, суму Советтеринден болгаш колхозтар баштаар черлериннен негеп турар.

Д. СЕНДЕШ-ООЛ.

Школа септелгези эгелеп турар

Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» колхозтуң эге школазы (эргелекчизи эш Сенгилдээр) 1952—1953 өөредилге чылынга чедиишкинниг ужуражыр сорулга-биле септелгениң ниити планын чогаадып кылган болгаш чогуур хемчеглерни ап эгелээн.

Ол планны барымдаалап, школаның чамдык үүрмек септелгезин болгаш чаазы-биле кылыр үүлдерни организастыы-биле эгелээн. Чижээ-лээрге, колхозтуң чазаныр чери эки шынарлыг 16 стулдарны болгаш 10 табуреткаларны кылгаш, школага хүлээдип берген.

Башкылар олурар 3 өрээл бажыңның крышазын база кылып турар. Школа септелгезиниң ажылынга колхозтың дээре бызаңчыларының бирээзи 62 харлыг эш Садыгжы идепкейлиг киржип турар.

М. СЫНАА.

Чаа өөредилге чылынга уткуштур

Эрзин районнуң Качык сумузунда эге школаның септелгезин июльдүң 15-тиң бетинде эки шынарлыг кылдыр доозар дээш, школа эргелекчизи Ноозун, ажыл-агый эргелекчизи Дүгүржап олар олче онза кичээнгейни салып, белеткел ажылдарын амдыгааштан эгелеп чоруда бергеннер. Чүл дээрге, школаның септелгезинге хереглээр 45 кубометр пөш, шиви, тыт ыяштарны белеткээш, школаның чанында дүжүрген. 5 тонна чугайны өртедип белеткээри-биле тайгаже тускай кижилерни аъткарып үндүрген. Ам четпейн турар үүлдер болза, кадаг, шил, будуктар, хаалга тудалары, шүүнчүктер болуп турар. Бо үүлдерни чогуур өй-шаанда школага хандырарынче райпо баштаар чери болгаш районо амдан эгелеп сагыш салза чогуур.

Ооң-биле кады, 1952—1953 өөредилге чылында хереглетинер 700 кубометр одаар ыяшты база школа чанында бүрүн хап белеткээн.

К. ӨЛЗЕЙ.

Одаар ыяш белеткели чорутунмаан

Школаны четчир санныг одаар ыяш-биле хандырар чорук аңаа чедиишкиннинг шиитпирлээринге база бир чугула байдалдың бирээзи.

Ынчаарга Каа-Хем районнуң Ильинка көдээ Соведи, «Победа» колхозтуң баштаар чери болгаш эге школаның эргелекчизи ол школага одаар ыяш белеткелинче чогуур кичээнгейни мооң мурнунда-даа салбайн келген болгаш ам-даа салбайн турар. Ылангыя 1951—1952 өөредилге чылында одаар ыяштың хереглезе чогуур курлавырлалы белеткетинмейн барганы-биле школаның одаар ыяжы февраль айда-ла шуут төнүп, аңаа элээн каш кичээлдер үстүүшкүнү болгулаан турган. Ол ындыг кеземчеден үстүнде организацияларның удуртукчулары чогуур түннелди болгаан. А 1952—1953 өөредилге чылынга уткуштур одаар ыяш белеткели бо чылын база-ла чорутунмайн барган. План ёзугаар 200 кубометр ыяш белеткээр турган болза, ам школа чанында чаңгыс-даа кубометр чок.

Ынчангаш школага одаар ыяштың белеткелин доп-дораан эгелеп, четчир санныг ыяшты школа чанынга сөөртүп дүжүреринче колхозчуларны болгаш хуу ажылдыг тараачыннарны мобилизастап киирериниң сонгаарлатынмас чугула сорулгазы көдээ Советтиң болгаш колхоз баштаар черинин мурнунга шыңгыызы-биле салдынып турар.

Б. БАГАЙ-ООЛ.

Спорттуң массалыг болгаш бедик түннелдерлиг болуру дээш

Бистиң большевик партиявыс болгаш Совет чазаавыс күш-культураны ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезинин бир чугула чепсээ кылдыр санап, ону бүгү хемчеглер-биле сайзырадырынче канчаар-даа аажок улуг кичээнгейни салып турар. ВКП(б)-ниң XVI съездинге эш Сталинның айытканы ышкаш, **«Кадык шыырак, амыдыралы өөрүшкүлүг болгаш Совет чурттуң күчү-шыдалын чогуур бедикке чедир көдүрүп, дайзыннарның халдаашкынындан ону амыбоду-биле камгалап шыдаар, ажылчыннарның шак ындыг салгакчыларын өстүрүп доруктурар»** чорукту хандырып турар бүгү байдалдар бистиң чуртта тургустунган.

Бистиң чуртувуста чүс-чүс стадионнар болгаш спорт шөлдери тутунуп тургустунгулаан. Ында миллион-миллион совет күш-культуржулар өөренип, кадыкшылын быжыглап, Төрээн чуртунуң камгалалынга болгаш маадырлыг күш-ажылга боттарын белеткеп турарлар. Бистиң Совет Эвилелинде күш-культураның 13 дээди болгаш 37 ортумак өөредилге черлери бар, олар күш-культураның он-он чүс тускай эртемниг кадрларын белеткээш, чуртка берип турар.

Бистиң чуртувустуң ажылчы чоннары спорттуң хаак, коньки, чиик болгаш аар атлетика, гимнастика, бокс, футбол, волейбол, баскетбол, хүреш, эштилге, аът чарыжы, боодалга болгаш ооң-даа өске солун болгаш ажыктыг көргүзүглерин өөренип турар. Ол болза, совет кижилериң чогаадыкчы угаан болгаш күш-ажылын сайзырадып, кандыгдаа бергелерни ажып тиилээрин, эчис сорулганы чедип алырда, оларның дидим, туруштуг болур чоруун хандырып турар.

Чуртка күш-культура шимчээшкинин калбартыр дугайында ВКП(б) ТК-ның 1948 чылдың декабрь 27-ги доктаалы болза, совет күш-культуржуларның дугайында сталинчы сагыш салыышкынның чаа илергейлээшкини болур. ВКП(б)-ниң Төп Комитеди бодунуң ол төөгүлүг доктаалы-биле совет спорттуң массалыг чоруун көдүрер, спорт мергежилинин деннелин бедидер болгаш ооң үндезининге спорттуң чугула көргүзүглериниң талазы-биле бүгү делегейге шылгарангай тергиделди чедип алырының сорулгазын салган. ВКП(б) ТК-ның ол программалыг сорулгаларын күүсетпишаан, бистиң чуртувустуң күш-культура организациялары көскү чедиишкиннерни чедип алган.

Эрткен үш чылдарның дургузунда ССРЭ-ге 1309 рекордтар тургустунган, ооң иштинден спорттуң янзы-бүрү көргүзүглериниң талазы-биле 68 рекордтар бүгү делегей рекордтарындан ашкан, 1500 күш-культуржулар спорт мастери деп хүндүлүг атты чаалап алганнар. Бирги чер дээш делегей маргылдааларынга бистиң совет эр, херээжен шыдыраачыларывыстың, волейбол командаларывыстың кайгамчыктыг тиилелгелери бүгүдеге билдингир. Бистиң эр, херээжен баскетбол командаларывыс Европаның чемпиону деп атты чаалап ап шыдаан.

Бистиң күш-культуржу студентилеривис энир чылын Берлинге болган делегей аныяктарының спорт маргылдааларынга кайгамчыктыг тиилелгелерни чедип ап, анаа 259, ооң иштинде 158 алдын медальдарны чаалап алганнар, 3000 метрге чадаг чарышка 8 минута 49,8 секундада маннааш, бүгү делегейниң эң шылгарангай рекордун тургускан Владимир Казанцевтин, дисканы 53 метр 37 сантиметр октаан Нина Думбадзенин, 100 метр чадаг чарышка 11 бүдүн 7 ончук секундада маннаан Хныкинанын, 100 метр чадаг чарышка 10 бүдүн 3 ончук секундада маңнаан Сухарёвтун, аар чүве көдүрериниң рекордчулары Новактың, Воробьёвтун, Саксоновтун, коньки спортунуң алдарлыг маннакчылары Селихованың, Жукованың, Исакованың болгаш ооңдаа өскелериниң аттарын бүгү делегей билир.

Ол ышкаш бедик түннелдер бисте хаак спортунуң талазы-биле чедип алдынган. Эр улус 18 километрни бир шактан эвээш минутада, 50 километрни 3 шакта эрттип турар, а херээженнер 10 километрни 40 минутадан эвээште эрттип турар.

Үстүнде көргүстүнген кайгамчык бедик түннелдер бистиң совет күүневистин экономнуг күчү-шыдалынга, ооң делегейде эң мурнакчы культура кижизидилгезиниң системазының капиталистиг системадан хүндүстүн дүнеден ылгалы ышкаш, дөмейлеш чок онза ылгалдыын болгаш артык шынарлыын чырыткыландыр көргүзүп турар-дыр.

Совет эрге-чагырга болза, Тыванның экономиказынга, культуразынга, социалистиг чаартылгаларынга калбак орукту ажыткан. Советтиг Тыванның ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң көстүп көрбээн ниити өзүүшкүнү-биле холбаштыр, ажылчы чоннарның күш-культура кижизидилгезиниң херээ база сайзыраа турар. Бистиң областа спорттуң үш эки-тура ниитилелдери 5081 кежигүннерлиг күш-культураның 136 коллективтерин катыштырып турарлар. Спорттуң янзы-бүрү көргүзүглерин нептередир, күш-культура, спортка чонну өөредир, массалыг маргылдааларны организастаар талазы-биле «Динамо» болгаш «Искра» ниитилелдери биче эвес ажылды кылганнар. Оларда чиик атлетика, волейбол, баскетбол, футбол, шыдыраа болгаш боодалга спорту сайзырап турар.

1951—1952 чылдарның кышкы спорт сезонунда областын күш-культура организациялары боттарының ажылын үүгээр экижиткен. Спорттуң кышкы көргүзүглериниң талазы-биле областың школачыларының болгаш улуг улустуң спартакиадалары база хаак талазы-биле колхозчуларның бир дугаар маргылдаалары чорутунган. «Динамо» болгаш «Искра» ниитилелдериниң хаак, коньки, боодалга маргылдаалары, районнарның спартакиадалары, областың массалыг хаак-кроссторы болгулаан. Ол бүгү маргылдааларга ниитизи-биле 6 мун күш-культуржулар киришкен. Олардан 2772 кижи «ГТО-нуң» катышкан нормазын дужааган. Мартта эрткен областын кышкы спартакиадазынга күш-культуржулар Ф. Тау, А. Соколов, Н. Косых, В. Белкин, А. Дыртык-Кара, Седип-оол, Кара-оол, Коваленская, Рябова хаак спорттуң талазы-биле бир дугаар разрядтын нормазын күүсеткеннер.

Ындыг болза-даа, чамдык чедиишкиннер-биле чергелештир, областың күш-культура, спорт ажылында улуг четпестер ам-даа хөй деп үвени миннир херек. Спорттуң массалыг болгаш бедик мергежилдиг чоруу областа ам-даа чедип алдынмаан. Бар турар күш-культура коллективтери организация талазы-биле кошкак, кежигүннериниң саны эвээш болгаш оларда материал-техниктиг бааза четче тургустунмаан, спорт херекселдериниң хандырылгазы багай. Элээн хөй бүдүрүлгелерде, албан черлеринде, колхозтарда, МТС-терде, совхозтарда күш-культураның коллективтери тургустунмаан.

Күш-культураның коллективтеринде, ооң хоорай болгаш районнар комитеттериниң чанында спорттуң янзы-бүрү көргүзүглериниң талазы-биле секциялар организастатынмаан. Ооң түннелинде, күш-культуржулар-биле спорттуң өөредилге-белеткелдиг ажылы чорутунмайн турар. Ол ышкаш, күш-культураның пропагандазы сандаргай байдалда.

Спорттуң кышкы, чайгы хевирлериниң талазы-биле массалыг маргылдаалар кончуг эвээш чорутунуп турар болгаш олар организациядаа, спорт техниказының-даа талазы-биле чавыс деңнелге эрттип турар. Күш-культура, спорт шимчээшкининиң сайзыралын мооңдактап турар тергиин четпес үүлдериниң бирээзи, күш-культураның кадрлары-биле ажылдың багай тургустунганы болур. Күш-культураның область комитеди бо чылдың кышкы үезинде үүгле 54 хөй-ниитичи инструкторларны белеткээн, а эки-тура спорт ниитилелдериниң область чөвүлелдери, күш-культураның хоорай болгаш районнар комитеттери боттарының шугумубиле чаңгыс-даа кадр белеткевээн.

Ол бүгү үндезин четпестериниң үргүлчүлевишаан турарының кол чылдагааны болза, күш-культураның области комитеди областың күш-культура организацияларын октала четпес удуртуп турары-биле тайылбырлатынар. Ооң-биле чергелештир, профэвилелдериниң область комитеттери, ылангыя МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчыларының профэвилелдер обкому (даргазы эш Дугаржык), эт-үлетпүр ажылдакчыларының обкому (даргазы эш Емельянцев) боттарының спорт ниитилелдерин удуртурундан шуут хоорулган.

Күш-культура болгаш спорт комсомолдуң төрээн херээ болур турбуже, комсомол организацияларының ол ажылга киржилгези болгаш удуртулгазы ВЛКСМ Төп Комитединиң негелделеринге ыракта дүүшпейн турар.

Областа күш-культура, спорт ажылының хөгжүлдезинге моондактап турар кол алдагдалдарны болгаш четпестерни ВКП(б) Тыва обкомунуң бюрозу 1951 чылдың декабрь 4-ги доктаалынга демдеглевишаан, оларны узуткаарының база областа күш-культура, спорт ажылын шиитпирлии-биле экижидериниң оруктарын айыткан.

Ындыг турбуже, ВКП(б)-ниң эл-ээн чамдык райкомнары болгаш райкүүскомнар ол доктаалды херек кырынга боттандырар талазы-биле мынчага чедир тодаргай хемчеглерни албаан. Ооң түннелинде, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Сүт-Хөл, Чөөн-Хемчик, Чаа-Хөл, Эрзин, Тес-Хем районнарынга бо чылдың кышкы спорт сезону шуут үзүлген болгаш областа чоруткулаан маргылдааларга ол районнардан чаңгыс-даа команда киришпээн.

Күш-культура, спорт ажылының экижидилгези масса чоннуң экитуралыг идепкейинге, партия, совет, профэвилелдер, комсомол, күш-культура организацияларының хүн-бүрүнүң удуртулгазынга болгаш дузаламчызынга үндезилетинип турар. Областа күш-культура ажылын үндезини-биле экижидерде, хамыктың мурнунда ооң ужур-дузазын чедир үнелевес чоруктарның фактыларын шиитпирлии-биле узуткаар херек.

Бо чылдың чайгы спорт сезону май айдан эгелээр. Спорт чайынга үлегерлиг белеткенгеш, ону чер-черге массалыг, бедик түннелдерлиг спорт хемчеглери-биле эрттирерде, үстүнде айыткан алдагдалдарны болгаш четпестерни узуткааш, «Областа күш-культура, спорт херээнин амгы байдалы болгаш ону экижидер хемчеглер дугайында» ВКП(б) обкомунуң бюрозунуң 1951 чылдың декабрь 4-ги доктаалын, «1951—1952 чылдарның кышкы спорт сезонунуң түннелдери болгаш 1952 чылдың чайгы сезонунда сорулгаларның дугайында» облкүүскомнуң 1952 чылдың апрель 17-ги шиитпирин херек кырынга күүседир талазы-биле партия, совет, профэвилелдер, комсомол, күш-культура организациялары тодаргай хемчеглерни алыры негетинип турар.

М. МОМБУЖАЙ,
областың күш-культура, спорт херээнин комитединин даргазы.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

Дарга ызыртынмастаан комитет

Бо эгениң алыс утказын тодаргайлаарының мурнунда мындыг бир кайгамчык тоолду сактыры чугула. Узун эвес болза-даа, чаптанчыг болгаш шаа-биле хөй болуушкуннуг «Репка» деп орус тоол бар. Тоолда көргүстүнген, канчаар-даа аажок улгаттыр өзүп үнген репка чежемейниң-даа быжыг турган болза, хөйнүң демниг күжү-биле, тодаргайлаарга, кырган ашак, кадайның, оларның төлүнден төрүтүнген бичин уругнун, хаза ыттын, моортайның, адактың сөөлүнде күскениң дузазы-биле тура тырттының шылатынарын бис билир болгай бис. Бо тоолдуң утказын өскээр чугаалаарга, «демниг сааскан теве тудуп чиген» деп үлегер чугаага кончуг чоок.

Бо үүлчүгештің утказы мындыг: ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Советиниң чанында күш-культура, спорт ажылын удуртулгазын хандырып шыдаанының ужурундан үр-даа болбайн, эргкен чылдың октябрьда хооркүүскомнуң айтыышкынын ёзугаар база-ла ажылындан дүжүрткен.

Оон соонда демги-ле Зябревтиң сүмелээнин ёзугаар комитеттиң даргазынга Поляков деп кижи томуйлаткан. Ол үш ай безин чедир ажылдавайн чыткаш, база-ла күш-культура, спорт ажылын баксыратканы, хоорайның күш-культура бажыңының директору Круглов-биле содаалашканы дээш, хооркүүскомнуң 1952 чылдың январь 23-теги шиитпири ёзугаар ажылдан үндүрткен турган.

База чогум кымның сүмелээнибиле чүве ийик, хооркүүскомнуң даргазы эш Кузнецовтуң айтыышкыны-биле, ук комитеттиң даргазынга Сергеев деп кижи томуйлаткан. Ол кижи дөңгүп-ле бир ай ажылдап чорааш, чурум чок чүүл үүлгеткениниң ужурундан база үндүрткен.

Адактың сөөлүнде, ол комитетке кадр шилип алыышкынын моон мурнунда ынчаар шиитпирлевейн турган болзажок, күш-культура, спорт ажылының үгдерээн байдалын эдери-биле, хоорай Советиниң күүскому бо чылдың февраль 29-та күш-культура, спорт хөрээнің хоорай комитединиң даргазынга эш Хабибулинни томуйлаан турган. Сөөлгүзү, оон мурнундагы бүгү кандидатураларга бодааргa ол ажылга элээн таарымчалыг кижи дээрзи хөй-ниитиге билдингир боор.

Ынчалзажок, ол кандитатура база-ла чогувайн барган. Ажылчы чоннар депутаттарының область Советиниң күүскому хооркүүскомнуң январь 29-тагы шиитпирин күш чок болдургаш, бодунуң бо чылдың март 3-теги шиитпири-биле мурнунда ажылдан үндүрткен Поляковту комитеттиң даргазынга катап ажылдадыры-биле томуйлаан.

Хооркүүскомнуң ол шиитпирин облкүүском чогум үүнүң ужурунда күш чок болдурганы билдинмес... Ынчаарга, хоорайның күш-культура, спорт комитединиң, оон ынчаардагы даргазы эш Поляковтуң четпес ажылын область солуннары боттарының арыннарынга кэш удаа шүүгүмчүлеп келгени помчукчуларга билдингир. Поляковтуң адрезинге болган шүүгүмчүлелдерни күш-культура, спорт хөрээниң область комитеди бодунуң чөвүлелинге шын деп хүлээп алган.

Ону ам база катап томуйлап турарының ужуру үүл? Бо бүгү болза, комсомол обкомунуң ажылдакчызы эш Зябревтиң талазындан демги Поляковка болчуп, ону кызымак камгалаанындан шуут хамаарышкан деп билзе чогуур. Үүл дизе, Зябревтиң инициативазы-биле ол айтырыгны комсомол хооркомунуң бюрозунга тургускаш, Поляковту ажылдан дүжүргени шын эвес деп аңаа көргени-биле оон дугайы облкүүскомга четкеш, ынчаар шиитпирлетингени ол.

Хоорайның күш-культура, спорт комитединге кадрлар шилип алыышкының үстүнде организациялардан аңгыда, күш-культура, спорт хөрээниң область комитеди мырынай-ла шуут харыылаар ужурлуг турган, херек ол хире будулуп турунда, мынчага чедир та чүнү кылып олурган чүве ийик, харын-даа чиктиг?

Шак ындыг томуйлаашкыннар болгаш даргаларның хөй санныг солчуушкуну хоорайга күш-культура, спорт ажылын экижидерден туржук, харын спорттуң бар турар кудуку коллективтерин сандараашкынга чедиргени тодаргай.

Мен бодаарымга, бо-ла бүгү төнмес, батпас төөгүлүг комитеттиң даргазынга ажылдап шыдаар хөре таарымчалыг кижини хоорай организациялары тып шыдавас чүве болза, Кызылдың күш-культуржу аныяк өскени боттарының ниити хуралын чыылдыргаш, аңаа боттарынга ёзулуг удуртукчуну шилип ап шыдаар ышкаш.

Ынчангаш хөйнүң күжү саналоналы күштүг чүве болганда, демги репканы-дем-биле тура тырттып шыдааны ышкаш, хоорайның спорт шимчээшкинин база шак ынчаар экижидип шыдаар дээрзинге чигзиниг турбас.

Г. СИДОРОВ.

Областың кинофикация эргелели хайгааараза чогуур

Бай-Тайга районнуң төвү Тээли суурда кино механигиниң оралакчызынга эш Сенденмаа элээн үрүеде ажылдаан болгаш ол, онаашкан ажылын багай эвес күүседип турган. Ындыг турбуже эш Сенденмааның шалынын 1951 чылдың сентябрьдан бээр Барыын-Хемчик районда кинофикация эргелели төлеп бербээн. Шалынын төледип алыр дугайында эш Сенденмаа кинофикацияның область эргелелиниң начальниктери эштер Түгер, Ханашевич оларга каш удаа айтырыгларны тургузуп турган.

Ол эштер эш Сенденмааның ак сеткилдиг ажылдап каан үезинин ажыл төлевирин үр үеде төлеп бербейн, харын ону Бай-Тайга район төвүнге кино механиги турган Иванов самчыгдалдыг болган болгаш отчётту өй-шаанда кылып бербээнинден төлевейн турар бис деп тайылбырлап турар. Ынчаарга эткен 7 ай дургузунда самчыгдакчы Ивановту хынап көргеш харыысалга хүлээдип болбас турган бе, ону кылырының улуу эткен бо хуусаада кинофикация чери Ивановту ажылындан үндүргеш, ам база катап ажылга хүлээп алгаш, макталдыг ажылдап турган коммунист Сенденмааны ажылындан үндүрүп каарга шынныг бе? деп айтырыгны тургузар үези келген тур.

М. СЮР-ООЛ.

ПАРЛАТЫНМААН ЧАГААЛАРНЫҢ ИЗИ-БИЛЕ

„Өөреникчилериң амыдыралынче сагыш салза чогуур“

«Шын» солуннуң редакциязынга колхозтар тудуунуң область эргелелиниң чанында организастатынган тудугга кадрлар белеткээриниң школазының дыңнакчыларының турар общежитиезинде арыг-шеверни чогуур негелдезинге чедир тургуспайн турарын болгаш дыңнакчылар ортузунда кижизидилге ажылының сула организастатынганы бижээн. Бижикчиниң «Өөреникчилериң амыдыралынче сагыш салза чогуур» деп эгелиг бо үүлүн хынап көргеш, хемчег алыры-биле колхозтар тудуунуң область эргелелинче «Шын» солуннуң редакциязы чоруткан.

Ук үүлде бижитинген фактылар шын болган болгаш ону узуткаар дугайында хемчеглер алдынып турар деп колхозтар тудуунуң область эргелелиниң начальнигинин хүлээлгезин күүседип турар эш Н. Бугаев «Шын» солуннуң редакциязынга дыңнаткан.

Улус демократиязының чурттары Май бирге уткуштур

Кыдатта май мурнунуң чарыштары

ПЕКИН. Кыдатта май мурнунуң хүннеринде калбарып үнген бүдүрүлгечи чарыштар улам-на нептереп турар.

Чарыш үезинде тоску механиктиг заводтуң (Соңгу-Чөөн Кыдатта) ажылдакчылары күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн ийи катап улгатырганнар деп «Гунженьжибао» солун медеглеп турар. Фусяньның хөмүрдаш уургайларының (Ляоси провинция) кол механика заводунуң электромантёрлары күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 60 хуу бедиткеннер.

Почтаның, телеграфтың, электри станцияларының, демир орукчуларның болгаш шахтёрларның база өске-даа профессиялыг ажылчыннарның ортузунда чарыштың калбарганын ол-ла солун медеглеп турар.

(СЭТА).

Социалистиг чарыш калбарып турар

СОФИЯ. Болгарияның бүдүрүлгелериниң чүс-чүс муң ажылчыннары болгаш албан-хаакчыттары май мурнунуң социалистиг чарыжында идепкейлиг киржип турар.

Найсыдалдың бүдүрүлгелериниң ажылчыннары продукцияның ботөртээниң чиигелдези дээш, эргилде хөренгилерниң сайгарылгазын дүргедедири дээш демиселди калбартып турар. «Электрометалл» заводунуң коллективи үүгле сөөлгү ийи чартык айнын дургузунда экономияның рационализацияның болгаш күш-ажылдың шын организациязының режиминиң түннелинде эргилде хөренгизинден 10 миллион хире левти хостаткан. Антон Иванов аттыг күрүненің аппаратуралар заводунуң коллективи ол-ла үеним дургузунда эргилде хөренгизинден 2,5 миллион левти, а күрүненин механика заводунуң коллективи — 1 миллион хире левти хостаткан.

Марицкийниң хөмүр-даш бассейнинин коллективи ажылчы чоннарның улуг байырлалынга алдар кылдыр каигамчыктыг чаа тиилелгелерни чедип алган. Май мурнунуң чарыжында мында барык-ла бүгү ажылчыннар болгаш албан-хаакчыттар киржип турар. Василий Делчевтиң удуртканы забойщиктерниң бригадазы маргга хөмүрдаш казарының планын 114 хуу күүседеткен. Бригада ол ышкаш апрельде алган хүлээлгезин база чедиишкинниг күүседип турар.

И. В. Сталин эттыг суг шыгжамырының тудугжуларының ортузунда май мурнунуң чарыжы калбарып турар.

(СЭТА).

Бедиткен хүлээлгелер

ПХЕНЬЯН. Кореяның Улус-Демократтыг Республиказының чурттакчылары Май 1-ни уткуурунга ажыл-керекчи белеткенип турар. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улгатырары, фронтуга болгаш тыылга продукцияларны кылып үндүрерин көвүдедири дээш май мурнунуң чарыжы чурттуң бүдүрүлге черлериндe калбарган. Ким Юн Соннуң директорлап турары заводта оттуларчүүлдү болгаш өске-даа материалдарны камнаары дээш май мурнунуң чажырынче ажылчыннар кирипкеннер деп Кореяның Төп телеграф агентилели медеглеп турар. Оон түннелинде заводка хүннүн-не хөмүр даштың 20 хуузу камнатынып турар. Ол ышкаш Пак Чжен Кхо удурткан заводта май мурнунуң чарыжы калбарган. Ол бүдүрүлге черинің ажылчыннары чиг-этти болгаш кывар-чүүлдү дыка хөйнү камнап алырын чедип алганнар.

Корей тараачыннар часкы тарылганың үезинде Май 1-ге алдар кылдыр боттарынга бедиткен хүлээлгелерни ап турар.

(СЭТА).

Венгрияның улус ажыл-агый планының 1952 чылдың бирги кварталында күүселдезиниң түннелдери

БУДАПЕШТ. Улус ажыл-агыйының планыының 1952 чылдың бирги кварталында күүселдезиниң түннелдериниң дугайында Венгрияның Төп статистика Эргелелиниң медеглелин апрель 19-та парлаан:

Венгрияның фабрика-завод үлетпүрү бирги кварталдың бүдүрүлге планын чедиишкинниг күүсеткен. Эш Ракошиниң 60 хар харлаанынга алдар болдурган болгаш чуртту Совет Армиянын хостаанының 7 чыл болган байырынга алдар болдурган социалистиг күш-ажылчы чарыштың чурттуң иштинге калбарып үнген чоруу болза, чедиишкинниг болур чорукка улуг деткимчелиг болган деп медеглелде чугаалап турар. Бүгү-ле фабрика-заводтуң үлетпүрү квартал планын 101,7 хуу күүсеткен. Аар үлетпүр планны 102,1 хуу, дагның демир үлетпүрү — 101,3 хуу, металлургия үлетпүрү — 103,6 хуу күүсеткен.

Дыка хөй санныг чүүл-бүрү бараанларны пландан ажыр бүдүрүп үндүрген.

Тудуг үдетпүрү бирги кварталдың планын — 104,4 хуу күүсеткен.

Көдээ ажыл-агыйның социалистиг секторун быжыглаары бирги кварталда үргүлчүлевишаан турган. Чер ажылдыг болгаш бүдүрүлге кооперациялардың шөлдериниң хемчээли эткен чылдың бо үезинге деңнаэрге, бүдүн чартык катап өскен, а оларның кежигүннери — 60 хуу өскен болуп турар. Күрүненин көдээ ажыл-агый черлериниң шөлү 40 ажыг хуу өскен.

Чурттуң иштинде карточка системазының артынчыларын узуткаан болгаш чурттакчыларны хандырары дыка экижитинген.

Аъш-чем талазы-биле күрүне онаалгалары дыка ажыр күүсетинген.

Фабрика-завод болгаш тудуг үлетпүрлеринде ажылдап турар кижилериң саны эткен чылдың бо үеде турганы-биле деннээрге, бирги кварталдың иштинде 95 муң кижиге көвүдээн.

Бирги кварталда капитал салыышкынының түүү эткен чылдың бо үеде турганы-биле деннээрге, 27,4 хуу өскен.

Дыка хөй санныг машиналарны, оон иштинде 515 тракторларны көдээ ажыл-агый алган.

Ол ышкаш ажылчы чоннарның культурлуг деннелин бедидериниң болгаш социал хандырылга-дузаламчыларын бээриниң талазы-биле дыка улуг чедиишкиннер чедип алдынган

СЭТА).

Уруглар дугайында сагыш салыышкын

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дамчыдып турарын ёзугаар алырга, дайынның берге үелери турзаа Вьетнамның Демократтыг Республиказы аныяк салгакчылар дугайында улуг сагыш-салыышкынын илергейлеп турар.

Сөөлгү үеде республикада 500 божуур бажыннар бар деп хүннүн үнер «Гуанминжибао» солун медээлеп турар. Вьетнам хөрээженнериниң национал эвилелиниң салбырлары акушерканың чаа аргазын божуур бажыңнарга нептередири-биле боттарының кежигүннерин көдээже чорудуп турар. Чижээ, 1951 чылдың төнчүзүнге чедир 6 муң акушеркаларны өөреткен. Уругларга медицина дузаламчызын чедирериниң сорулгазы-биле можулар төптеринде эмнелгелер чанында периатриктиг клинкаларны тургускан. Көдээ черлерде уругларның халас эмнээр консультациялары бар.

Бүдүрүлгелерде болгаш суурларда уруглар садтарын тургускан.

Школаларга өөренири халас. Ядыы ада-иелернин уругларынга дузаламчыны чазак чери болгаш улус организациялары берип турар.

Революцияның киржикчилериниң болгаш шериг албанныгларның уругларынче онза сагыш салыышкын күштелген. Амгы үеде он алды хар чедир вьетнам уругларның 90 хуузу бижик-биликтиг.

Дайын үезинин берге үелери турза-даа Мурнуу чүктүн болгаш Төп Вьетнамның мурнуу кезээнин школаларын санаваска Соңгу Вьетнамда бирги чаданың школаларының саны эткен чылын 3.523 чедир өскен. Ол школаларда 9.081 башкылар ажылдап турар болгаш 360 муң өөреникчилер өөренип турар. Ийиги чаданың школаларының саны амгы үеде 102 четкен. Бо школаларда 19.994 өөреникчилер өөренип турар.

Биче националдарның уругларының өөредилгезинче улуг кичээнгей салдынган.

(СЭТА).

Кореяда болуушкуннар

Кореяның Улустуң армиязының Кол командылалының дыңнадыы

ПХЕНЬЯН. Кореяның Улус-Демократтыг Республиказының Улустуң армиязының Кол командылалының апрель 25-те медеглээни болза, Кореяның Улустуң армиязының катыжыышкыннары кыдат улустуң эки турачы кезектериниң сырый деткимчези-биле америк англи эжелекчилерге болгаш лисынманчы шериглерге улуг чидириглерни таварыштырбышаан, камгалалдың тулчуушкуннарын үргүлчүлеп турар.

(СЭТА).

Француз далай шериглериниң Кара далайга тура-халыышкынын демдеглээни

ПАРИЖ. «Юманите» солуннуң бижип турарын ёзугаар алырга, апрель 20-де француз далай шериглериниң Кара далайга тура-халыышкын кылганының 33 чыл болганы-биле холбаштыр Марселге ажылчы чоннарның митингизи болуп эрткен. Ол митингини 1919 чылда Кара далайга болган тура-халыышкынның киржикчилери — далай шериглериниң ассоциациязы организастаан. Митингиге Андре Марти болгаш ассоциацияның даргазының оралакчызы Шарль Тийон олар чүве чугаалааннар.

Француз империалистерниң аныяк совет республикага удур чорудуп турган интервенциязының планы Франциянын болгаш ССРЭ-ниң улустарының акы-дуңмалышкы чоруунуң ачызы-биле буза шаптынган дээрзин Андре Марти бодунуң чугаазынга сактып чугаалаан. Бүгү улустар биле найыралдажыышкынны моон соңгаар-даа быжыглап, Вьетнамда дайынга удур, Анри Мартенни хостаары дээш, тайбың дээш демисежиринче француз ажылчы чоннарны Марти кыйгырган.

Хосталгага ынакшылдыг вьетнам улуска удур дайынны соксадырын шиитпирлии-биле француз улусту чоокта чаа кыйгырган, амгы үеде Вьетнамның Улус армиязында туттуруп алган турар 158 француз шериг албанныларга митингиниң киржикчилери байырлыг чагаа чорутканнар.

(СЭТА).

Италияда ажыл соксадыышкынныг шимчээшкин

РИМ. Соңгу Италияның алды можуларының: Новараның, Бергамонуң, Варазенин, Комонуң, Павияның болгаш Мантуяның металлургия болгаш машина тудуунуң үлетпүр бүдүрүлгелериниң 150 муң ажыг ажылчыннары апрель 17-де ийи шак ажыл соксадыышкыны кылган. Олла хүн Милан можунуң үлетпүр төптери—Сесто-сан-Джованни, Монца болгаш Лоди хоорайларның металлургия болгаш машина тудуунуң бүдүрүлгелериниң ажылчыннары 12 шактыг ажыл соксадыышкынын эртирген.

«Унита» солуннуң медээзи ёзугаар алырга, Сесто-сан-Джованниге болган ажыл соксадыышкынынга улуг болгаш ортумак бүдүрүлгелериниң ажылчыннарының болгаш албан хаакчыттарының 85-тен 100 хуузу чедир киришкен. Ажыл төлевирин бедидериниң дугайында негелдени деткиири-биле ажыл соксадыышкыны чарлатынган.

(СЭТА).

СПОРТЧУ ДӨПЧУЛАЛ

Чурттуң мурнуу үүгүнде чайгы спортчу сезон ажытынган. Тбилисиде, Бакуда, Киевте болгаш Харьковта бут-бөмбүкчүлериниң маргылдаазы эгелээн. Ында Совет Эвилелиниң эң күштүг командалары киржип турар. Тбилисиде ойнап турар Москваның чыынды командалары киржикчилериниң улуг сонуургалын көдүрүп турар. Баштайгы ужуражылгага Москваның чыынды командазы Шериг-Агаар Күштериниң командазы-биле ойнаан. Тиилелге москвачыларныы болуп, 1:0 санныг доозулган.

ССРЭ-ниң бут бөмбүүнүң талазы-биле чемпиону — Совет Армиянын Төп Бажыңынын (ЦДСА) командазының коллективи бо чылдың сезонунда бирги ойнаашкынын Киевке эрттирген. Москваның «Локомотив» ниитилелиниң командазы-биле ужуражылгага ЦДСА-ның командазы 3:0 санны ап, тиилелгени чедип алган.

1952 чылда бокс талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады спортчу улуг болуушкун болуп эрткен. Аңаа, рекордчу спортсменнер — 160 кижи киришкен. Аныяктар база чедиишкинниг киришкен. 24 хар безин четпээн, хүндүлүг атты тос катап ойнап алган, ийи дугаар чартык ортумак дензилиг спорт мастери боксёржу Сергей Щербаковтан аңгыда бокс талазы-биле ССРЭ-ниң чаа чемпионнарының өскенин онзалап демдеглээри чугула. ССРЭ-ниң чемпиону атты бир-ле дугаар алган дөрт спортсменнериң ийизи чээрби-чээрби харлыглар. Олар болза, Рашид Усманов (Совет Армия) болгаш Анатолий Ершов («Спартак»). Ол ийи спортсменнер бокс-биле үш-ле чыл ажылдааннар.

Гимнастика талазы-биле ССРЭ-ниң хуузунда бирги черинин Ленинградка болуп эрткен маргылдаазы кончуг солун болган. Чурттуң эң эки чемпионнары аттарны Москваның, Ленинградтың, Киевтің, Тбилисиниң, Ереванның, Львовтуң болгаш өске-даа хоорайларның чүс ажыг гимнасчылары чаалап алганнар. Маргылдаанын дыка хөй киржикчилери кончуг эки түннелдерни көргүскен.

Хөрээженнерден бирги черни Харьковтуң спорт мастери Мария Гороховская («Искра») алган. Оолдардан бирги черни Ереванның төлээлекчизи спорттуң алдарлыг мастери Грант Шагинян («Спартак») алган.

Чартык аар дензилиг атлетик, спорттуң алдарлыг мастери москвич Григорий Новак («Крылья Советов») дыка чедиишкинни чедип алган. Ол штанганы ийи холдап көдүрериниң талазы-биле чаа рекордту тургускан. Оон түннели — 143 килограмм. Штанга көдүрериниң талазы-биле моон мурнунда делегейге база-ла Новак тергиидеп турган, ынчаарда оон түннели 142 килограмм турган. Бо чылдың эгезинден эгелеп аар чүве көдүрериниң талазы-биле делегей рекордтун Новак үш катап ажырган.

Хөрээженнериниң хөл шыдыраа талазы-биле ССРЭ-ниң хуузунда бирги чери дээш салыышкын Тбилисиге болган. 1952 чылда ССРЭ-ниң чемпиону атты делегейниң чемпиону спорт мастери Людмила Руденко (Ленинград) ойнап алган.

В. ДМИТРИЕВ.

СЭТА-ның спортчу корреспондентизи.

Харыысалгалыг редактор О. А. ТОЛГАР-ООЛ.

ВИТАМИННЕР ШУПТУ КИЖИЛЕРГЕ ЧУГУЛА

Витаминнер болза, кадыкшылды быжыглаарынга дузалап, халдавырлыг аарыгларга кижиниң организминин удурланырын күштелдирер, ажылдаарга сергелең болдурар.

ВИТАМИН «В» 1—нерви аарыгларын болдурбас болгаш экиртпир, нерви системин быжыглаар. Ол витамин эң ылаңгыя аар кара ажыл болгаш угаан ажылы кылып турарларга, иштиг хөрээженнерге болгаш чаш уруглар иелеринге эргежок чугула.

ВИТАМИН «С»—цынгадан аарыыр чорукту болдурбас болгаш оон ааран кижилерни экиртип, кадыкшылды быжыглаар болгаш организмниң халдавырлыг аарыгларга удурланыр аргазын күштелдирер. Ону цыңганың ажык эвес хевириниң (денгелзирээр, шаг чок, шылаачал болгаш туруучал апаар) үезинде хүлээп алыр.

«ПОЛИВИТАМИНЫ» дээр мөөң витаминнерни ажыглаңар.

Витаминнерни чаш уруглардың кайы хамаан чок чиир чоруун болдурбаңар. Айыткан хемчээлинден эрттир ажыглап болбас.

Витаминнерни үүгле хүннүң үзүктелдирбейн ажыглаарга ам чогуур негелдени хандырып болур.

Санитар чырыдыышкынының тыва область Бажыны.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың 7. ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторуң 3—62; харыысалгалыг редакторуң орааакчызының, партия амыдыралының, культура болгаш уран-чүүл киллистериниң—3—88; харыысалгалыг секретарьының,—4—98: пропаганда болгаш агитация, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа киллистериниң—3—68; иштики информация, бухгалтерияның—3—65.

Б01202